

I. N. J.
DISPUTATIO THEOLOGICA,
DE
SECULO AUREO,

Quam
Favente DEO Triuno,
In Alma Argentoratensium Universitate,

PRÆSIDE
VIRO Maxime Reverendo, Amplissimo,
atque Excellentissimo

DN. JOHANNES NICOLAO
HARTSCHMIDIO,

S. S. Theol. Doctore, Ejusd. P. P. Celeberrimo,
Capit. Thomani Canonico, & Ecclesiaste,

DN. Patrono, Fautore, atque Præceptore suo
*omni observantia, pietatis & amoris cultu semper
prosequendo,*

SOLENNI Eruditorum Examini
exponit

GEORGIUS JACOBUS Engelbach/

Westhoviâ. Hanoicus,

Author & Respondens,

d. Septembr. Anno M DCC IV.

in Auditorio Majori.

Coll. diss. A
175, 38

ARGENTORATI,
Ex Officinâ JOSIÆ STÆDELII, Acad. Typogr.

Coll. A 175(38)

H. Engelbach

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
SCIENTIA

IN
VIRI
MAGISTRI

DM JOHANNIS MICHAELIS
HARTMANNI
DE THEOLOGIA

COLLEGIUM THEOLOGICUM
DRESDEN

ANNO 1788

ILLUSTRISSIMO ET
CELSISSIMO COMITI
AC DOMINO,
DOMINO
JOHANNI
REINHARDO,
COMITI IN HANAU,
RIENECK ET ZWEYBRUCKEN, DY-
NASTÆ IN MUNZENBERG, LIECH-
TENBERG, ET OCHSENSTEIN, EPL
SCOPATUS ARGENTINENSIS SU-
PREMO MARESCHALLO ET
ADVOCATO HÆREDI-
TARIO,

*DOMINO MEO CLE-
MENTISSIMO.*

ILLUSTRISSIME ET
CELSISSIME
COMES,
DOMINE CLEMENTISSIME.

Quod has studii Theolo-
gici primitias *Illustrissimo*
Nomini Tuo inscribere
ausus sum, non eo factum animo est,
quasi aut tenuitatis fortisque meæ ob-
litus, aut non humili obsequio fastigi-
um

um *Tuae Celsitudinis* perpetuò co-
lam; sed ut hoc ipso gratisimum ani-
mum & ad omnia obsequia paratisi-
mum humillimè declararem. Sive e-
nim felicitatem illam gratâ mente re-
colam, quod benignissimum Numen
me subditum *Tuum* esse voluit, *Do-
mine Clementissime*; sive id, quod
in maximis beneficiis & *Gratie Tuae*
testimoniis colloco, quod è S. baptis-
matis fonte me suscipere *Clementis-
simè* es dignatus, undique argumenta
fat gravia me circumstant, quibus in-
ductus sum, ut gratisimâ mente humi-
lique obsequio huic studiorum speci-
mini *Illustrissimum Nomen Tuum*
præfigerem. Ignosce *Clementissime*

):(3

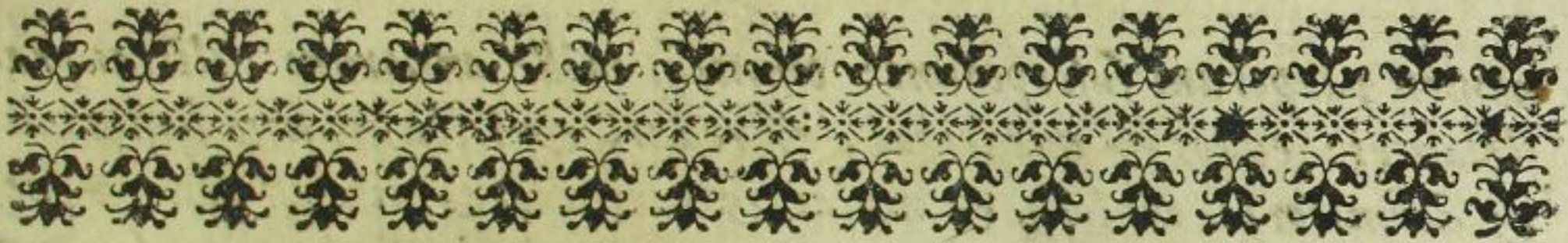
Do-

Domine, huic conatui meo, si publi-
cas curas *Tuas* interpello, quas pro sa-
lute subditorum *Tuorum*, (quos in-
ter & ego meique sunt) indefesso stu-
dio suscipis; cum ardentissimo desi-
derio excitatus, *Tibi Domino* meo
Clementissimo studia mea probari
cupio, à *Cujus Gratia* mea meorum-
que fortuna pendet, quam, ut *Gratiâ*
Tuâ Illustrissima semper tuearis, est
quod humillimis precibus obsecro

ILLUSTRISSIMI TUI
NOMINIS

cultor & cliens subjectissimus

GEORGIUS JACOBUS ENGELBACH,
Westhoviâ - Hanoiens, Author & Respondens.

L. S.

à DEO precatur

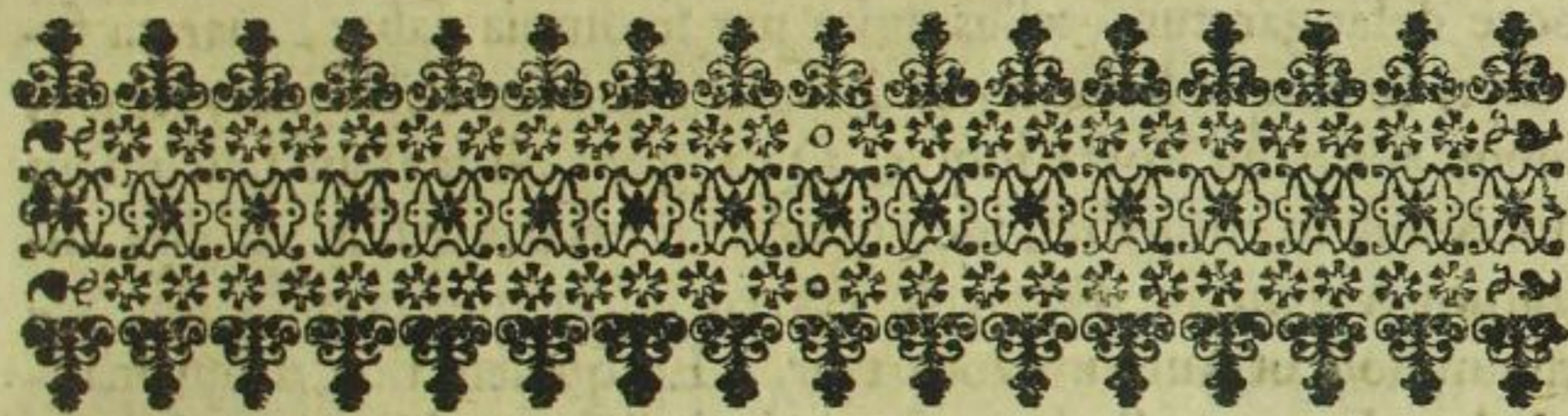
Disputationis PRÆSES.

Ultum quidem tribuendum esse Patrum priscorum scriptis, nullus est, qui ignoret, vel ex nostris qui neget; non tamen ea servitutis lege, ut in opiniones ipsorum, vel verba jurare necesse sit, si quando liberius divagantur in explicacione scripturarum allegorica; vel ubi dogmata quædam Ecclesiastica, (ut loquitur Hieronymus) pro veris sententiis spargunt, qualia dogmata aliquando spei, aliquando voti tantum sunt, non veritatis. Neque hac in re majorem nobis sumimus in Patres autoritatem, quam par est, aut ipsi exemplo suo nobis concesserunt. *Hieron. 18. Comment. in Jesaiam proæmio ad Eustochium Virginem* insigne exemplum hujus libertatis nobis præbuit, dum scribit: *Nec ignoro quanta inter homines sententiarum diversitas sit: — qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Johannis: quam si juxta literam accipimus, judaizandum est: si spiritualiter ut scripta est differimus, multorum Veterum videbimur opinionibus contraire. Latinorum Tertulliani, Victorini, Lactantij: Græcorum, ut ceteros præmittam, Hirenei tantum Lugdunensis Episcopi faciam mentionem &c.* Sic ergo contraire multorum opinionibus, non dubitavit Hieronymus præsertim in hoc dogmate Miliariorum, quod Judæis certe & Hæreticis originem potius debet, quam veritati, si vera sunt quæ idem notat *Comment. 18. in Es. c. 66. f. m. 120. H. Judæi & Judaici erroris hæredes Hebionita, qui pro humilitate sensus*
nomen

nomen pauperum susceperunt: omnesq; mille annorum delicias præstolantes: equos & quadrigas, & redas, & lecticas, sive basternas, & dormitoria, mulosq; & mulas, & carrucas, & diversi generis vehicula, sic intelligunt, ut scripta sunt: Quod videlicet in consummatione mundi, quando Christus Hierusalem regnaturus advenerit: & templum fuerit instauratum; & immolatae Judaicae victimae, de toto orbe reducantur filij Israël: nequaquam assumptis alis; sed Sarraco Gallico, convinisque bellicis & equis Cappadociae; & Hispaniae, ac re-dis Italia, & matronae eorum lecticis referantur atq; basternis; nequaquam super equos, sed super mulos Numidia. Qui autem Senatoria fuerint dignitatis, & locum principum obtinuerint: de Britannis, Hispanis, Gallisq; extremis hominum morinis, & ubi bicornis finditur Rhenus, in carrucis veniant, occurrentibus sibi cunctis gentibus, quae eorum servituti fuerint preparatae. Ita pro libertate digna tam erudito viro, scite Hieronymus. Non tribuimus quidem nobis vel eruditionem illam, vel facundiam & quicquid præstantiæ est Hieronymianæ; eandem tamen in dijudicandis aliorum scriptis & sentiendi libertatem amamus, præsertim cum Scripturæ S. oracula, & explosi opinionum errores, ad eandem nos vel invitant, vel hortantur. Quapropter non existimamus quemquam offendere posse, quod de *Miliariorum* erroribus libere dictum in hac dissertatione; veritas id expressit, & cura de cavendis Pseudo-doctoribus, ne & apud nos orationi quoque Dominicæ hic error tribuatur, quod apud alios factum novimus, ubi apud quosdam mos hic orandi invaluit, *zufomm uns dein tausendjähriges Reich*. Voluit ergo vires suas experiri *Præstantissimus Dn. Respondens Auditor meus* hætenus pluribus in Collegiis tum publicis, tum privatis dilectus, & cum miliariis congregari, ut studia sua & profectus in Theologicis probaret *Patronis, Parentibus & Præceptoribus* quos vel in Alsatia nactus est hætenus, vel deinceps apud exteros per DEI gratiam habiturus est. Nec infeliciter res cessit, sic ut studium & laborem laudare æquum sit: DEUS eundem Gratia suæ donis instruat, ut felici successu studiorum incrementa ea capiat, quæ ad Nominis Divini Gloriam, & Ecclesiæ emolumentum, Parentum denique gaudium plurimum aliquando conferre possint!

CAP. I.

I. N. J.

CAPUT I.

*Ratio appellationis ex Ovidij descriptione
vel Methamorphosi.*

§. I.

Similitudinem quandam felicitatis non tantum gessit seculum illud, sed omninò felix appellandum fuit, quod à fabulosis Poëtis circumstantiis copiosis descriptum, & ob preciositatem suam ab illis aureum dictum legimus. Inprimis autem in fabulis Ovidij lib. 1. fab. 3. Metamorph. quippe qui omnia & varios felicitatis gradus in descriptione allegavit, & alia multa quæ hanc ætatem comitantur, quando ita cecinit:

*Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem, rectumque colebat.
Pœna metusque aberant, nec vincla minacia collo
Aëre ligabantur, nec supplex turba timebat
Judicis ora sui, sed erant sine iudice tuti, &c.*

Comprehenduntur his & sequentibus verbis multa felicissima, quæ eo tempore contigisse dicuntur. Omnia enim tranquilla & pacifica, omnia recto ordine bene disposita canit, imò etiam eò extendebatur descripta felicitas ætatis istius aureæ, ut nemo la-

A

bu e

bore defatigaretur; tellus enim per se omnia dabat, inarata fe-
rebat, & cuique licitum erat, fructus arbore decedentes legere,
iisque potiri, ut Poëta inquit. Quia igitur ob tantam felicitatem
hoc Seculum eminebat, ideò quoque à cæteris tribus Seculis, ni-
mirum Argenteo, Æneo, & Ferreo distinctum nomine fuit Se-
culum hoc, ut Aureum vocaretur. Eo quidem fine, ut quemad-
modum hæc metalla inter se maximè differunt, aliudque alio pre-
ciosius habetur; ita etiam istæ quatuor ætates, longo à se inter-
vallo distare significetur. Meritò verò primum Seculum quod
abundat omnibus rebus, & in quo tranquillitas nunquam cessat,
Aureum dictum, quia hæc metalla Aurum scilicet cæteris omni-
bus preciosissimum habetur. Hoc verò Seculum, quemadmo-
dum exoptatum & ab omni perturbatione vacuum, ita jamdiu
quoque desiit, nostrorum temporum facie confirmante nequi-
dem umbram restare Seculi istius, adeò quidem ut bellorum cru-
delitas, terræ aratæ sterilitas, hominum discordia, aliaque similia,
nos doceant, Seculum nostrum esse quasi illud ferreum, à Poëtis
ordine ultimum collocatum, molestum negotiorumque plenum.

§. II.

Licet autem certum nostra tempora aureo illi Seculo ne-
quaquam respondere, quidam tamen subinde illud reducere conati
sunt, dum sibi imaginantur, Seculum adhuc aliud aureum speran-
dum esse, illo jam dicto multò excellentiùs, quando Christus an-
te iudicium extremum in terram rediturus, regnum quoddam
terrenum summis deliciis tam spiritualibus, quam corporalibus, in-
stituturus est, in quo Sancti cum Christo, deletis & oppressis
omnibus impiis, visibiliter per mille annos ætatem otiosam &
quietam traducturi felicissimè cum illo regnabunt, donec annis
his peractis, iudicis adventus ultimus & universalis mortuorum
resurrectio sequutura sit.

§. III.

Quemadmodum vero, huic sententiæ erroneæ de felicitate
temporum adhuc expectanda, addictorum non exiguus est nu-
merus, ita quoque illi non tamen unanimiter in stabiliendo hoc
Seculo Aureo & millenario, quod circumstantias hujus Seculi at-
tinet consentiunt, sed valdè discrepant. Alij enim crassius, vo-
luptati-

luptatibus nempe, convivii, epulis, variisque luxuriis completum; alij subtilius mundanum illud regnum defendunt, in quo pax Ecclesiæ, perfecta justitia, mera tranquillitas & universalis conformitas regnatura sit, Priorem sententiam nimis carnalem, inprimis superstitiosis & fabulosis istis traditionibus *α*) Judæorum, doctrinæque pestilentissimæ hæresiarchæ *β*) Cerinthi, qui Christum merum dixit hominem, adscribere solent. * Posteriorem subtiliorem scilicet, non pauci ex cœtu Christianorum opinionibus suis erroneis & Scripturæ S. contrariis obtinere audent, licet & hi pro diversitate sententiarum distingui possint tam in Veteres, quam Recentiores. Illorum numero accenseri solent: *γ*) Papias, *δ*) Justinus Martyr, *ε*) Irenæus, *ς*) Apollinarius, *η*) Tertullianus, *θ*) Victorinus Pictaviensis, *ι*) Nepos Ægyptius Episcopus, *κ*) Severus, *λ*) Lactantius, *μ*) Coracion, & multi alij, &c. Recentiores seculi superioris & nostri, qui de novo controversiam hanc moverunt, & in Ecclesiæ proscenium reducerunt, scriptis quoque suis defenderunt, partim Aug. Confessione addicti esse volunt, partim verò dissentiunt, ut Sociniani, Anabaptistæ, Weigeliani, alique plurimi, de quibus infra Capitibus sequentibus plura dicenda occurrent.

α) Judæorum error somniat, Messiam in mundum adhuc venturum, qui reducturus sit Judæos in terram Canaan, atque in terra illa oppressis impiis, excitaturus regnum, Aureo Seculo simillimum, sic ut in isto regno illos excepturus sit insigni quodam convivio, quo omnis generis delitiis corporalibus fruituri sint.

β) Cerinthi pestilentis illius hæretici dogma, quod jure maledictum appellamus, fuit illud, Christum ut merum hominem tandem aliquando resurrecturum, & mille annos in terris cum suis in voluptatibus, Hierosolymis exacturum esse, non desituris etiam in vita altera æterna.

γ) Papias de cœtero Cerintho melior, inter veteres primus femina opinionis de Seculo Aureo sparsit, & illis occasionem præbuit, falsum hoc dogma amplectendi.

δ) Justinus Martyr ipse non negavit, se huic opinioni applausisse.

ε) Irenæum consensisse, Eusebius & Hieronymus ex scriptis ejus judicant.

ζ) Apollinarius ab Hieronymo quoque cœteris adjectus, quippe qui à Papia in hoc non discessit.

η) Tertullianus fatetur quidem regnum millenarium & seculum aureum, (ut tradunt) attamen delicias non carnales fore sed spirituales affirmat.

θ) Victorinus Pictaviensis numeratur & inter illos ab Hieronymo.

ι) Nepos Episcopus Ægyptius more Judæorum millenaria quædam annorum corporalibus deliciis in hac terra futuris, piis decernebat.

κ) Severus, juxta fabulas Judaicas, aureum de cœlo Hierosolymam expectavit.

λ) Lactantius l. 4. c. 12. div. instit. suam sententiam his verbis prodit: tunc sublato de rebus humanis omni malo Aureum Seculum, ut poëtæ vocant, id est justum, ac pacificum tempus orietur.

μ) Coracion à Nepotis Ægyptii sententia non alienus fuit, teste Eusebio.

Quæ verò singulorum de hac re fuerit sententia, sequenti Capite dicendum est; cum hoc ipso, nomina tantum Autorum indicasse, sufficiat, quibus sententiæ ejusmodi erroneæ, solent tribui.

CAPUT II.

Judaorum & Cerinthi sententia de hoc Seculo Aureo.

§. I.

Iudaeos merito in principio errantium de Aureo Seculo constituimus, non enim ignotum est ex Scriptura Sacra, quod semper aliquod regnum Messiaë mundanum somniarint, hocque thema sæpiùs à Pharisæis disputatum esse, ex Scriptura apparet, quamvis Salvator noster frequen-

frequenter illis dixerit ex Evang. Joh. c. XVIII. v. 36. *Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου*, *Regnum meum non est de hoc mundo*. Attamen hi increduli defixi in hâc præconceptâ opinione & hypothesi, de Messia ejusque persona & officio cum Christo colloquuti sunt, ac si necessariò adveniens regnum terrestre & mandanum inchoaturus, illosque à captivitate liberaturus esset, sic ut temporalem hanc libertatem, etiam crediderint discipuli illi in itinere Emauntico, quorum verba Luc. c. XXIV. v. 21. hæc proponit: *Ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ὄσιν ὁ μέλλων λυτῆρᾶσαι τὴν Ἰσραὴλ*, *nos vero sperabamus, quod ipse esset, qui liberaturus esset Israël*: nimirum juxta illorum mentem à servitute illâ, qua sub potestate & dominio Romanorum vivere cogebantur. Quamquam verò plurimi Judæorum his opinionibus addicti sunt, magnus tamen est dissensus inter Judæos præscos ante Christum natum, & inter Judæos post Christi nativitatem ortos, & per totum terrarum orbem nunc dispersos, quoad tempus, & modum adventus Messia, quomodo & quando nimirum in mundum venturus; Plerumque enim quatuor mille annos à condito mundo usq; ad adventum ejus numerant; qui quidem in eo non multum aberrant, siquidem eo fermè tempore, ingressus Christi in mundum factus; sed quia præter opinionem ipsorum, cum non instar Regis præpotentissimi, inimicos Judæorum Christus delevisset, sed potius, vili & miserrima forma in summa paupertate apud eos ambulavisset, ideò illum repudiarunt & spreverunt, nec ab illis pro vero Messia agnitus & admissus fuit. Multi verò hodiernorum Judæorum agnoscunt quidem tempora adventus Messia præterisse, & reverâ illum natum, sed propter peccata sua & vitam impœnitentem nondum revelatum esse dicunt; ad quaestionem verò ubinam ille lateat? ignorantia autem victi respondent se nescire; nonnulli existimant jacere in Paradiso mulieris capillo alligatum, & huc Salomonis verba in Cantico Canticorum cap. VII. vers. 5. detorquent: *Caput tuum super te ut Carmelus & coma capitis tui est tanquam purpura, qua Rex alligatus est in ambulacris*. Et licet in hoc dissentiant, vulgò tamen omnes existimant, hominem nudum, vulgarem & plebejum fore, quamquam reliquum hominum gregem variis virtutum generibus super-

superaturus sit, uxorem tamen illum ducturum, liberos qui illi in regno succedant, procreaturum credunt. De quibus prolixius videri potest Buxtorf. in Synag. Jud. cap. 36.

§. II.

Nec verò in persona tantum error hic acquiescit, sed varium & adventus ipsius modum sibi falso persuadent talem, quod oppressis impiis, excitaturus sit Messias, regnum tale, quod Seculo Aureo non dissimile sit, & quod magno præparato convivio, ineffabili lætitia corporali, & bonorum terrestrium incredibili copia & abundantia eives suos mactaturus sit; vel ad mille annos usque, vel ulterius adhuc, ut alij delirant: uti notat B. D. Seb. Schmid. Dissert. histor. Theol. de Chiliafmo Apocalypt. cujus hæc sunt: *Sic itaque fundamentum atq; originem Chiliafmi ponimus in Talmude, hoc est Iudæorum traditionibus & fabulis. Quamobrem Judæi recentiores falsam opinionem adhuc hodie apprehenderunt, dum sibi imaginantur formam quandam regni Chiliafmi & Seculi Aurei, tempore Messia sequuturam esse. Frustraneas eorum cogitationes de hac forma hujus regni, perspicue prodit, incomparabilis ille Theologus B. Dn. D. Gerhard. T. 9. de Consumat. Seculi c. 7. §. 67. pag. 444. his verbis: Fingunt, Iudæos in terram Canaan esse reducendos, inq; ea omnis generis delictis corporalibus fruituros, cum primis verò insigni quodam convivio excipiendos, quod parandum sit ex Leviathan pisce, & Behemoth tauro, utroq; mira magnitudinis animali ac vino de Gan Eden seu Paradiso, quod jam inde à mundi origine ibi reconditum servetur, potandos; demortuos Iudæos putant resuscitatum iri, ut fiant hujus gaudij participes, utrosque tam vivos quam mortuos vitæ restitutos, ad multa secula sine morbo ac molestiâ, imò sine senectute vitam producturos, perpetuam aëris benignitatem sensuros. Bona gentium possessuros, in summa auri argenti & voluptatum abundantia perpetuò victuros &c.* Ex hujus Theologi Magni verbis, summam fabularum Judaicarum intelligere est, qualem nempè reductionem in terram Canaan credant, & quibus solemnitatibus à Messia in terrâ illâ benedictâ excipiendi sint, quisque sit faustus ille fortunæ flatus, quo sub illo utentur. Præmittunt scilicet congregationem Dispersorum Iudæorum ex universi mundi locis, qua facta solennis in il-

in il-

in illam regionem melle & lacte fluentem deductio futura sit, ubi deinde humanissimè & fraternè salutatos ad convivium illud regale cum magno apparatu & lætitiâ invitaturus sit Messias, quod convivium post ludos exhibitos mirificis & plusquam naturalibus ferculis instruetur, qualia aliàs nunquam conspecta fuerunt. Maxima enim animalia, jumenta, alites & pisces (ut fabulantur) mactabuntur, nec insolentes hos apparatus vinum destituet, siquidem convivis pocula non nisi de generosissimo & præstantissimo vino, è paradiso, & in cella Adami vinaria adhuc reservato propinatum iri, delirant.

§. III.

Quemadmodum verò solent Reges & Principes Mundi, diebus festis, vel nuptialibus conviviis, lætitiâ capere ex ludis spectaculisque institutis, ita & Messia ejusmodi adscribunt, quod more magnatum commissurus sit bestias in certamine, cujus initium faciet Taurus, in certamen cum ceto Leviathan descendens, quod Buxtorfius in Synag. Judaica. cap. ult. ita refert: *Taurum itaque inquit, Behemot, & immanem cetum Leviathanem in arenâ inter se committet, ut illorum lusu recreetur, uti scribitur; Job. XL. v. 15. Omnes bestia agri ludent ibi. Item; Psalm. CIV. v. 26. Leviathan iste quem formasti, ad ludendum cum eo. Taurus ergo currens, & recurrens, cornua sua in cetum acuet, quod Messia gratissimum & jucundissimum erit, uti scribitur: Psalm. LXIX. v. 32. Gratius erit Domino, quam vitulus cornua producens &c. Leviathan verò Tauro occurret squamis suis, instar thoracis & loricae, instructus, visu horrendus & terribilis, uti scribitur; Job. XLI. vers. 6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus &c. Hic pugna demum crudescet, sed irritò successu; quia enim aequalium sunt virium, uterque defatigatus corruet. Tum Messias gladio stricto utrumque confodiet & interficiet, uti scribitur; Ies. XXVII, 1. In die illâ visitabit Dominus gladio suo duro, & grandi, & forti, Leviathanem serpentem vectem, & Leviathanem serpentem tortuosum: Item Job. XL, 14. qui fecit eum, gladium suum applicabit ei: Item Psalm. LXXIV. 13. Confregisti capita cetorum. Prunas deinde verubus subjicient, & adjiciales illas epulas preparabunt uti scribitur, Iesa. XXV. vers. 6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte
hoc*

hoc convivium pinguium, convivium vindemiae, convivium pinguium medullatorum, vindemiae defecatae. Pisces distribuentur, & hilariter epulabuntur, uti scribitur; Job. XL, 25. Concident eum amici, dividunt illum negotiatores.

§. IV.

Ludis his actis, præprimis Taurus jam dictus stupendæ magnitudinis Behemos appellatus huic inferetur convivio, & ut Rabbini ajunt, ab hoc principium sumturum esse convivium, hic enim pinguefactus, (siquidem credibile hoc est, dum quotidiano tempore mille montes secundum Rabb. Schel, Jarchi & Kabhvenaki) depastus est, primo loco apponetur. Quod probant ex Talmudicis traditionibus, quando (teste Buxtorf. l. c.) cap. 5. pag. 74. Babha basra ita legitur: Pariter quoque ingentem bovem **נהמור**, qui montes mille depascitur, marem & fœminam creavit; sed ne similiter multiplicarentur, ac per consequens totum orbem perderent & destruerent, quid fecit DEVS? mari viros decussit, & instabilem reddidit; fœminæ verò, ne qua taurum, juvenum vel vitulum ferret, sterilitatem immisit, & piis Judæis in futurum saculum recondidit, uti scribitur, Job. XL. fortitudo ejus in lumbis ejus & virtus illius in umbilico ventris ejus. Hæc de Tauro Rabbiorum sententia est, quanquam nos non lateat Doctiores quosdam è Judæis hæc ridere, & allegoricè omnia explicanda atque intelligenda, contendere, in quo certamine fratres cadmæos libenter committimus.

§. V.

Sed & cum reliquis ferculis apponentur alites, de quibus sciendum, quod illi eodem modo quo Taurus apparati, nimirum tosti & assati, mensæ inferendi sint; nominant præ aliis avem quandam Ziz quæ dicitur **זיז** Bar Juchne, cujus magnitudo quanta sit, patet ex eo, quod fingunt ovum ejus è nido ejectum aliquando lapsu suo confregisse trecentos cedros & confractum submersisse sexaginta pagos, quodque ipsa avis expansione alarum suarum spheram solis contegere possit, quod Rabbi Iehudam filium Simeonis dixisse affirmant, v. B. D. Gerh. l. d.

§. VI.

Sed & tertio loco ingens ille cetus Leviathan, qui cùm Tauro jam antea pugnaverit, convivio inferetur, de hoc vero Rabbini

bini

bim ita nugantur: DEVM quinta die creasse pisces duos magnitudi-
nis penè interminata, Leviathan appellatos, quorum corporum vasti-
tatem cum ipso secum animo perpenderet, veritus ne omne piscium ge-
nus a tam magnis belluis deglutiretur, & ne ab ipsis mare universum
navigiis invium redderetur, sicque humani generis commercia peni-
penitus tollerentur, si ex illis proles propagaretur, occidit scemellam, &
ex ejus salitis carnibus salsamenta delicatissima paravit justis & ele-
ctis suis post hanc vitam comedenda, masculum verò sibi vivum reser-
vavit, ut cum eo succisivis diei horis quotidie luderet, quò accommodant
illud Psalm. CIV. vers. 26. Draco iste, quem creasti ut cum eo luderet.
quæ verba sunt B. Gerhardi l. c.

§. VII.

Sed ne anima, desit tam opipare instructo convivio potes-
quoque addetur, vinum scil. præstantissimum ac saluberrimum,
ab ipsa creatione orbis in Paradiso jam è vite expressum, & per
tot millia añorum in cella nostri primi parentis reservatum, quo
copiosius exhausto toti in lætitiã effundentur.

§. VIII.

Finito hoc convivio, lautissimisque epulis, Judæis Messiam
suum uxorem ducturum porrò fabulantur, ex populo universo
Judæorum electam, pulcherrimam fore censent, ut eò magis
delectari eã possit, quippe quæ non à latere ejus dextro discessu-
ra sit. Ex hac & liberos suscepturum nugantur, filios & filias,
ita ut illi priores, successores in regno futuri sint, & populo Israë-
litico dominaturi, has verò posteriores matrimonij fœdere Prin-
cipibus jungendas & Magnatibus, unde postmodum omnis po-
steritas in amplissimo dignitatis gradu collocata futura est. Ipse
autem Messias, licet longævam vitam ducturus sit, non in æter-
num tamen vivet, sed more mortalium cæterorum, mortem cum
vita commutaturus est, quod quidam Rambam dictus ex verbis
Prophetæ Jesaïæ probare studet, quando cap. LIII. v. 10. dicitur:
videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus di-
rigetur; quæ verba ab illo hoc modo exponuntur; longævus
quidem inquit, erit Messias, sed tandem ipse quoque in magna
gloria morietur, & filius ejus in locum illius regnabit, & ita de-
inceps posterii omnes, ut refert Buxtorf. l. c.

B

§. IX.

§. IX.

Sub his Messiaë posteris felicitas aurea semper durabit, & de die in diem incrementum recipiet; omnibus enim Christianis & gentibus reliquis oppressis & subjugatis incolumes, cumque omni prosperitate & nulla adversa valetudine onusti, in ædificiis istis Christianorum labore ædificatis habitabunt, & ad senectutem usque ut juvenes adhuc robusti & vegeti vitam transacturi sunt. Omnes eorum imperio subditi, obtemperare illis cogentur, ut otiosi & preciosis vestibus amicti tantum deambulantes, sine ullo hoste, sine pugna, sine ulla denique adversitate in altâ quiete & tranquillitate, fructus suos ex agris & hortis colligere possint. Nullus tandem defectus ullius lætitiæ erit, etiam quoad dona insignia, quibus præditi futuri sunt. Pleni enim erunt omnes sapientia & cognitione DEI, ideo summus hujus Seculi Aurei gradus vix cogitationibus concipi potest, nedum ut verbis exprimi queat, quemadmodum singuli gradus distinctè describuntur à Buxtorfio citato loco, qui & Judæorum reliquas fabulas cum circumstantiis suis narravit. Nobis hæc de Judaica sententia dixisse sufficiat.

§. X.

Adjungimus itaque fabulosæ Judaicæ sententiæ, illam quoque impiam, à Cerintho postea in Ecclesiam Christi introductam opinionem, qui quemadmodum, teste Epiphanio hæres. 28. & Philastrio hæres. 36. pag. 17. & August. de hæres. cap. 8. necessariam docuit circumcisionis & Sabbathi observationem, ita quoque meritò semi-Judæus appellari, & dogma ipsius falsum & detestandum, priori non admodum dissimile addi potest. Vixit hic pestilens hæreticus tempore Trajani Imperatoris, vivente adhuc Apostolo Johanne, cujus dogma sicut varium, ita & hæreticum pestilentissimumque fuit; ex historia enim antiqua constat de eo, quod, quemadmodum impiè Christum ex congressu maritali genitum & nudum hominem blasphemavit; ita quoque regnum aliquod Christi ἐπιγαιον, terrestre, in meris voluptatibus carnis consistens statuit, in quo homines libidinosè secundum carnales libidines & cupiditates Hierosolymis vivent, perque mille annos versabuntur, id quod verbis Eusebij histor. Ecclesiast. l. 3. cap. 28. edit.

edit. m. pag. 99. & 100. potius, quam meis recensere placet. Eadem tempestate (ita Eusebius) alterius heresis auctorem fuisse Cerinthum accepimus. De quo Cajus hæc in Disputatione sua scribit: Sed & Cerinthus inquit, per revelationes quasdam à se tanquam à magno quodam Apostolo conscriptas, portenta quadam quasi ab angelis sibi ostensa commentus nobis introducit, affirmans post resurrectionem regnum Christi in terris futurum, ac rursus homines Hierosolymis degentes cupiditatibus & voluptati corporis obnoxios fore. Additque (pergit Eusebius referendo verba Caji) hostis ille divinarum Scripturarum, mille annorum spatium in nuptialibus festis transactum iri, quo facilius imperitos homines decipiat. Qua de re & Dionysius Alex. Episc. Fuit Cerinthe opinio, regnum Christi terrenum futurum. Et quarum rerum cupiditate flagrabat, utpote voluptatibus corporis obnoxius carnique addictus, in iis regnum DEI situm fore somniavit, in ventris, & earum qua infra ventrem sunt, partium explenda libidine: hoc est in cibo & potu, ac nuptiis, atque ut honestiori vocabulo ejusmodi voluptates velaret, in festis & sacrificiis & hostiarum matationibus; quæ Dionysij verba citat Eusebius l. c. Paria de eo quoque habet Nicephorus l. 3. histor. Eccles. c. 34. & Isiod. l. 8. orig. tom. 1. p. 10. Satis ex his patet Cerinthe de Seculo Aureo, opinio, quæ cum non procul à Judaica discedat, merito ipsi quoque in expositione subjuncta est.

CAPUT III.

Proponit sententiam Christianorum, tam Veterum, quam Recentiorum.

§. I.

IN plantanda Ecclesia Christi, sicut initio animi concordēs multum contulerant, ut de die in diem incrementa caperet; ita & discordia, noxia dogmata, variaque schismata, inter membra primitivæ Ecclesiæ oborta, hostibus Ecclesiæ occasionem præbuerunt illam persequendi, quin & felicia incrementa impediverunt. Fuerunt au-

tem eorum dogmatum multa & varia, quibus nos quoque annumerare possumus sententiam nonnullorum Patrum controversam, & ab illis de novo motam & introductam, de regno aliquo Christi terreno. Quamvis enim omnes traditiones Judaicae, in Ecclesia Christi, & cum illis etiam has oblivioni debuissent tradi, tamen contrarium factum fuisse, nos scriptores Ecclesiastici fide digni, docent, dum Authorem hujus Controversiae nominant Papiam, quem alij sequuti fuere, docentes: Christum iterum ante judicium extremum in terras descensurum, fideles è mortuis suscitaturum, & unâ cum illis, per mille annos ante supremum mundi diem, in omni bonorum tum corporis, tum animi, affluentia, maximo cum splendore regnaturum. vid. Dn. D. Quenst. System. Theol. part. 4. c. 20. Sect. 2. quaest. 3.

§. II.

Fuit autem Papias Hieropolitanus Episcopus Apostolicis temporibus proximus, non tamen Apostolorum discipulus, ipse enim in exordio operis sui fatetur, se nunquam audivisse vel oculis usurpasse sanctos Apostolos, traditionem verò hanc à Presbyteris accepisse, quod notatu dignum contra illos qui Papiam discipulum S. Joh. Apostoli faciunt, inter quos est Corn. à Lapide Comment. in Apocal. cap. 20. p. 291. Hic igitur nimis credulus & parvi judicij, fabulas multas pro veritate Apostolica amplexus est, ideoque primùm *ἡ ἀρχαία* hanc Judaicam prodidit, quod B. Hieronymus de eo testatur lib. de scriptor. c. 18. scribens: *Hic, (Papias) dicitur mille annorum iudaicam ἀρχαίαν id est, traditionem edidisse, quem sequuti sunt Irenaeus, & Apollinarius, & ceteri, qui post resurrectionem ajunt in carne cum sanctis Dominum regnaturum.* Eusebius l. 3. Histor. Ecclesiast. c. 39. occasionem hujus erroris in Papiam hanc tradit, dum illam loquentem introducit: *Quod si quis interdum mihi occurrebat, qui cum Senioribus versatus fuisset, ex eo curiosè sciscitabar quanam essent Seniorum dictae: quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, quid Iacobus, quid Iohannes, quid Matthaeus, quid ceteri Domini Discipuli dicere soliti essent: quidnam Aristion, & Iohannes Presbyter, Discipuli Domini predicarent.* Neque enim ex librorum lectione tantam me utilitatem capere posse existimabam, quantam ex hominum adhuc supersti-

persti-

perstitum viva voce. Quæ verba probant, quod ille magnam tribuerit fidem traditionibus Apostolicis & ferè majorem, quam scriptis, ex quibus traditionibus deinde falso multa collegit, nec quæ ab illis per hypodigmata dicta sunt, ritè consideravit, unde postea millenarium annorum post resurrectionem mortuorum futurum dixit, quo regnum Christi in hac terra corporaliter duraturum esset. vid. Euseb. l. c.

§. III.

Nec ab hoc dissentit ferè Justinus Martyr, quippe ut supra dictum in Dialogo cum Tryphone pag. 240. Apocalypsin producit, & ita loquitur: *Vir quidam apud nos, cui nomen erat Iobannes, è duodecim Apostolis Christi unus, in ea, quæ illi exhibita est, revelatione, ἀποκάλυψις Christi fideles nostros annos mille Hierosolymis peracturos esse, præloquutus est, ac postea universalem & ut semel dicam, sempiternam omnium, unanimiter simul resurrectionem & iudicium futurum.* & pag. 307. ibid. ulteriorem suæ mentis explanationem exhibet: *Ego, inquit, & si qui per omnia rectæ sententiæ Christianæ sunt, & carnis resurrectionem futuram novimus, & mille annos in Hierusalem restaurata & exornata & dilatata, sicut Propheta Ezechiel & Esaias & alij promulgant: Hæc de Justino. Irenæum non multum hinc abiisse, Hieronymus in Catalog. Illustrium in cap. de Papiæ, & Eusebius l. c. testantur, qui apertè post Papiam occasionem scriptoribus Ecclesiasticis hujus erroris præbuisse dicitur, sic enim Eusebius pergit: l. c. Plerisque tamen post ipsum (scil. Papiam) Ecclesiasticis scriptoribus ejusdem erroris occasionem præbuit, hominibus vetustate sententiam suam tuentibus: puta Irenæo, & si quis alius ejusdem opinionis fautor extitit. Plura habentur libr. 3. c. 23. pag. 352. ubi dicit: Quotquot diebus hic mundus factus est, tot & millenis consummatur.* Ob quæ verba illi falsam hanc opinionem adscribunt, quia nimirum Chiliastæ communiter existimant post sex millia annorum, quibus hic mundus durabit, sequuturum Sabbathum, sive septimum millenarium, in quo perdendus ac ligandus sit Sathanas cum omnibus impiis, ut per hoc temporis spatium eò felicius cum electis Christus pacificum suum regnum instituere possit, postea autem extremum iudicium celebratum iri; hoc vero admodum lubrico fundamento;

quanquam cum alij aliter de hoc sentiant, nos qui Patres ab erroris immunes optamus, in incerto nihil definimus. Coniungitur huic quoque Apollinarius, ab Hieronymo loc. cit. qui Papiæ successor. phanaticarum quoque ipsius opinionum fautor fuisse dicitur.

§. IV.

Tertullianum porro etiam Seculum Aureum statuisse, notant, non quidem deliciis carnalibus, sed spiritualibus abundans. Et quamvis liber ejus de spe fidelium ab Hieronymo allegatus non amplius existet, producunt tamen verba sub finem l. 3. adversus Marcionem cap. 24. errori huic millenario faventia, quæ hæc sunt: *Confitemur in terra nobis regnum promissum, sed ante cælum, sed alio statu, utpote post resurrectionem in mille annos in civitate Divini operis Hierusalem cælo delata, quam & Apostolus matrem nostram sursum designat, & πολιτεια nostrum, hoc est municipatum in cælis esse pronuncians, alicui utique cælesti civitati eum deputat.* Conatur deinde ex Prophetiis Ezechielis, & Apostoli Johannis id probare dum pergit: *Hanc & Ezechiel novit & Apostolus Iohannes vidit, & qui apud fidem nostram est nova Prophetia sermo restatur, ut etiam effigiem civitatis ante representationem ejus conspectui futuram in signum predicarit, &c.* Hanc dicimus excipiendis resurrectionis sanctis & refovendis omnium bonorum atque spiritualium copia in compensationem eorum, quæ in hoc seculo vel despeximus, vel amisimus à DEO prospectam, siquidem justum est & DEO dignum, illic quoque exultare famulos ejus, ubi sunt & afflicti in nomine ipsius, hæc ratio regni cælestis. Post cujus mille annos, intra quam ætatem concluditur Sanctorum resurrectio, pro meritis maturius vel tardius resurgentium, tunc & mundi destructione & judicij conflagratione commissa demutati in Atomo, in angelicam substantiam, scilicet per illud incorruptibile superindumentum transferemur in cæleste regnum. Hæc de Tertulliano, quæ B. Gerhardus l. c. de eo refert. Pari modo mentem Tertulliani proponit Josephus Isæus notis in libr. 4. divin. instit. Lactantij: his verbis, *Tertullianus autem quamvis Regnum mille annorum fateatur, tamen delicias illas non carnales sed spirituales fore docet ad fin. libri tertij adversus Marcionem, quam opinionem aliquo modo tolerabilem, & à seipso quandoque*

doque receptam ait S. Augustinus libr. 20. Civitat. c. 7. Victorinum Pictaviensem nonnulli quidem excusant, & absolvunt ab erronea Chiliafmi opinione; alij vero illum non excludunt.

§. V.

De Nepote Episcopo, quem Eusebius quidem dilexit & admiratus est, nihilominus veritate motus idem scribit: l. 7. Hist. Eccles. c. 24. Nepos Episcopus Ægypti, promissiones sanctis hominibus factas in divinis voluminibus, Iudaico sensu exhibendas docebat, & nescio quod mille annorum spatium corporalibus refertum deliciis in hac terra fore affirmabat. Cumque ex Iohannis Revelatione opinionem suam stabilire se posse existimaret, librum quem de hac quaestione composuerat, consutationem Allegoristarum inscripsit. Hæc ex Eusebio, de Nepote Episcopo.

§. VI.

Eminet quoque præprimis inter Veteres Christianos Severus, quem Hieron. l. II. in Ezech. cap. 36. accenset huic errori disertis verbis: Neque enim (inquit) juxta Iudaicas fabulas, quas illi Ἰδαργώσις appellant, auream de cælo expectamus Hierosolimam, nec rursus passuri circumcisionis injuriam, nec oblatari taurorum ac arietum victimas, nec Sabbathi otio dormiemus, quod & multi nostrorum & præcipuè Tertulliani liber, qui inscribitur de spe fidelium, & Lactantij institutionum volumen septimum pollicetur, & Victorinæ Pictavionensis crebra ex positiones & nuper Severus noster in Dialogo, cui Gallus nomen imposuit, & ut Græcos nominemus & primis extremumque conjungam, Irenæus, & Apollinarius.

§. VII.

Supereft ex Veteribus adhuc Lactantius, cujus libro 7. divin. instit. capitibus cap. II. hæc sunt. Nunc ignaros veritatis instruamus. Dispositione summi DEI sic ordinatum, ut injustum hoc seculum decurso temporum spatio terminum sumat, extinctaque proximis omni malitia, & piorum animis ad beatam vitam revocatis, quietum, tranquillum pacificum, aureum denique (ut Poëtæ vocant) seculum Deo ipso regnante florescat. Et c. 12. l. 4. divin. instit. de vera sapientia & religione hæc habet: Denique ob virtutem, ac fidem, quam DEO exhibuit in terra, datum est ei regnum, & honos & imperium, &c. quod quidem duobus modis intelligitur, quia & nunc
habet

habet perpetuam potestatem, in omnes gentes, & omnes lingua nomen ejus venerant, Majestatem confitentur, doctrinam sequuntur, virtutem imitantur: habet imperium atque honorem, cum omnes tribus terræ præceptis ejus obtemperant. Cum rursus advenerit in potestate, ac claritate ut omnem animam judicet, & justos restituet ad vitam, tunc verò totius terræ regimen obtinebit, tunc sublato de rebus humanis omni malo Aureum Seculum, ut Poëta vocant, id est justum ac pacificum tempus orietur. De sententia vero Lactantij hæc notat Joseph. Isæus in lib. 4. c. 12. div. instit. hoc sc. Seculum Aureum, futurum esse falsò credidit illud tempus mille annorum, quod ipse & alij nonnulli commenti sunt. Alia habet l. 7. c. 24. & videtur certè, plurimùm novissè illum ad nimiam corporalem regni descriptionem, figmenta Poëtarum & Sibyllarum quibus inescatus, plurima suis inseruit. Observante D. Quenstedt. l. c. id quod liquidò colligitur ex Cap. 24. l. 7. cum scribit: Veniet igitur, summi & maximi DEI Filius, ut vivos ac mortuos judicet, testante atque dicente Sibylla πᾶσις &c. in Carm. Sibyll. ser. 8. sub initium. verum ille cum deleverit injustitiam, judiciumque maximum fecerit, ac justos, qui à principio fuerunt, ad vitam restauraverit mille annis inter homines versabitur, eosque justissimo imperio reget. Quod alibi Sibylla vaticinans, furensque proclamat: καὶ κλυτὸν ὃ μὴ μέσσηται βασιλῆος αἰώνιον ἄρ — Tum qui erunt in corporibus vivi non morientur, sed per eosdem mille annos infinitam multitudinem generabunt, & erit soboles eorum sancta & DEO chara. Qui autem ab inferis suscitabuntur, ij præerunt viventibus velut judices. Gentes vero non extinguentur, omninò; sed quedam relinquentur in victoriam DEI, ut triumphentur à justis, ac subjugentur perpetuæ servituti. Sub idem tempus etiam princeps Demonum, qui est machinator omnium malorum, catenis vincietur (Apocal. 20.) & erit in custodia mille annis cælestis imperij, quo justitia in orbe regnabit, ne quid malum adversus populum DEI moliatur. Post cujus adventum congregabuntur justi ex omni terra, peractoque judicio Civitas sancta (Apocal. 11.) constituetur in medio terra, in qua ipse conditor DEVS cum justis dominantibus commoretur, quam Civitatem Sibylla designat cum dicit (in Carm. Sibyll. ser. 5. propè finem. καὶ πόλιν, ἣν ἐποίησε Θεὸς, αὐτῶν ἐποίησε λαμπροτέραν ἀστέρων, καὶ ἡλίου, ἢ ὅ τελευτώνς. Tunc aufere-

rentur

rentur à mundo tenebrae illae, quibus offundetur atque obcaecabitur caelum, & luna claritudinem Solis accipiet, nec minuetur ulterius, Sol (Iesa. 30.) autem septies tanto quam nunc est clarior fiet. Terra verò aperiet fecunditatem suam, & uberrimas fruges sua sponte generabit: rupes montium melle sudabunt: per rivos vina decurrent, & flumina lacte inundabunt. Mundus denique ipse gaudebit, & omnis rerum natura latabitur erepta, & liberata Dominio mali, & impietatis & sceleris, & erroris. Non bestiae per hoc tempus sanguine alentur, non aves praeda; sed quietae, & placidae erunt omnia (Esa. 11. & 60. in fine) Leones & vituli ad praesepe simul stabunt: Lupus ovem non rapiet: canis non venabitur: accipitres & aquilae non nocebunt, infans cum serpentibus ludet. Denique tunc fient illae, quae Poeta aureis temporibus facta esse iam Saturno regnante dixerunt (Virg. in fin. 2. Georg. Ovid. initio l. Metamorph.) Quorum error hinc ortus est, quod Prophetae futurorum pleraque sic proferunt, & enunciant, quasi iam peracta. Cadet & ipse mari vector &c. — Vivent itaque homines tranquillissimam vitam, & copiosissimam, & regnabunt cum DEO pariter, & reges gentium venient à finibus terrae cum donis, ac muneribus, ut adorent, & honorificent regem magnum, cuius nomen erit praclarum, ac venerabile universis nationibus, quae sub caelo erunt, & regibus qui dominabuntur in terra. De fine hujus Aurei Seculi haec cap. 26. l. 7. inttit. div. habet: Diximus paulò ante in principio regni sancti fore, ut à DEO princeps Daemonum vinciatur. Sed idem cum mille anni regni, hoc est septem millia coeperint terminari, solvetur denuò, & custodia emissus exhibit, atque omnes gentes quae tunc erunt sub ditione justorum concitabit, ut inferant bellum sanctae civitati. (Apoc. c. 20.) & colligetur ex omni orbe terrae innumerabilis populus nationum, & obsidebit, & circumdabit civitatem. Tunc veniet novissima ira DEI super gentes (Apocal. c. 16.) & debellabit eas usque ad unum. Ac primum concutiet terram quam validissimè, & à motu ejus scindentur montes Syriae, & subsident colles in abruptum, & muri omnium civitatum corruent, & statuet DEVS solem triduo ne occidat, & inflammabit eum, & descendet aestus nimius & adustio magna supra perduelles, & impios populos, & imbres sulphuris, & grandines lapidum, & guttae ignis; & liquescet Spiritus eorum in calore, & corpora conterentur in grandine; & ipsi se invicem gladio ferient,

C

& re-

Et replebuntur montes cadaveribus, & campi operientur ossibus. Populus autem DEI tribus illis diebus sub concavis terræ occupabitur, donec ira DEI adversus gentes extremum iudicium terminet, &c. Cum vero completi fuerunt mille anni, renovabitur mundus à DEO & cœlum complicabitur, & terra mutabitur, & transformabit DEVS homines in similitudinem angelorum & erunt candidi sicut nix, & versabuntur semper in conspectu omnipotentis, & Domino suo sacrificabunt & servient in æternum. Eodem tempore fiet secunda illa & publica omnium resurrectio, in qua exterminabuntur impij ad cruciatus sempiternos. Patet hinc Poëtarum fabulis fabulosisque Sibyllarum carminibus delusum Lactantium, tam operosum fuisse in describendis etiam omnibus aurei istius seculi circumstantiis, quibus jam missis ad nostra tempora propius accedimus.

§. VIII.

Vaticinandi audacia de futuris, ideoque etiam de Seculo sæpius jam nominato ut futuro, novitatis studiosis inprimis adeo communis est, nostra ætate & Evangelij luce jam orta, ut somnium illud de Aureo Seculo jam rursus alij somniare cœperint; quo magis confirmatum illud Ludovici Vivis Commentatoris librorum Augustini de Civ. Dei: *Nulla res est, de qua liberius homines mentiuntur, quam de futuris, quoniam nihil nos audimus liberius, etiamsi nisi falsum dici queamus: ita favor in eos noster, qui futura jaçant prædicere, licentia eorum irritat & alit: usque adeo in re mirabili vel voluisse dicere mirandum ducimus.* Patebit veritas hujus asserti ex sequentibus, nos promissi memores sententiarum divortium indicabimus eorum, qui vel solos martyres resurrecturos, vel pios Christianos omnes, statuerunt, vel etiam Judaicas opiniones ipsas arripuerunt. De quibus variarum religionum homines varij multa commenti sunt.

§. IX.

Præmittimus hic Authorem libri, qui inscribitur; onus Ecclesiæ, & editus est Landshutæ in Bavaria typis Joh. Wissenburgeri Anno 1524. Hujus nomen quamvis scripto expressum non sit, tamen Auctorem esse, quendam Johannem Episcopum Chemensem, censent propter varias rationes allegatas apud D. Bajerum dissert. Theol. de Regno Ecclesiæ glorioso per Christum

stum

stum in his terris erigendo. §. 13. pag. 12. ubi Flacium de eo loquentem ita infert loc. cit. *Perinet huc inquit, Author oneris Ecclesie quem Flacius in Catal. Test. Verit. lib. 18. p. m. 1795. Vbertinum Chemensem Episcopam appellavit; sed quo seculo aut anno floruerit, non sibi constare dixit.* De quo nomine Ubertino, D. Baier quidem adhuc dubitat, nec admittere vult, illum fuisse Ubertini nomine appellatum, ex ea ratione, quia Author libri hujus sæpissimè provocat ad Ubertinum, & non dissimulat, statum septimum Ubertini coincidere cum millenario regni Christi gloriosi à se traditi, quibus addit, Joachimum Abbatem & Ubertino & sibi adstipulari, nisi quod in circumstantiis quibusdam discrepet. de quibus vid. D. Bajer. l. c. Cum vero nominis ratio ad hanc rem momentum nullum adfert, dum constat de Authoris religione, hoc sufficit, Chiliaisticam opinionem ab illo iterum in Ecclesie proscenium reductam, quippe quam à capite 61. usque ad finem illius libri describit, cujus summam exhibet B. Gerb. l. c. §. 76. pag. 459. Dum triplicem illum Christi adventum ab Authore libri hujus dicti defensum, designat, *Primum inquit fuisse illum in carnem, quando homo factus mundo apparuit, & probationem ex illo Petri desumit. Tu es Filius DEI, qui venisti in hunc mundum. Secundum dicit, esse in virtute & efficacia spiritali ad interficiendum Anti-Christum magnum & Ecclesiam reformandam. Ad quam refert illam questionem discipulorum: Quod signum adventus tui? Tertius adventus erit secundum eum, quando in Majestate sua juxta consummationem seculi, ad judicandum mundum veniet; qui erit faturus in fine septimi mundi status, & ultimi millenarij, septem enim mundi status, & septem millenarios facit, quando veniet ad judicandum orbem. Quorum statuum, eo memor est modo quo numero septimum describit post occisum Anti-Christum, quietissimum ac felicissimum per mille annos duraturum, usque ad persecutionem Gog & Magog. Nervum probandi existimat continere dicta quæ leguntur; Es. II, 2. cap. XXXV, 10. Jerem. XXX, 8. cap. XXXI, 34. Apocal. VIII, 1. cap. XVIII, 1. qui plura legere cupit, adeat B. G. l. c.*

§. X.

Non autem solus hic erravit, verum habuit erroris Socios

C 2

quo-

quorum expressam facit mentionem, ut est Joachimus Abbas, qui ex Calabria ortus, Abbas fuit Florensis Cœnobij, ordinis S. Benedicti; hic plurima scripsit teste Sixto Sen. Bibl. lib. 4. p. 315. a. b. in Commentario in Esaïam, de septem temporibus Ecclesiæ. Claruit anno 1200, & magnam ejus fuisse authoritatem, exinde judicare licet, quod Sixtus illum, virum in divinis Scripturis studiosum, & exercitatum, & suo tempore verissimum Prophetam creditum, affirmat. Hic vero error reliquis adeo non displicuit, ut potius liber oneris Ecclesiæ in Bavaria editus approbatus fuerit. Præsertim quod alij asserere non verentur post interfectum Anti-Christum Christianos in summa lætitia, quiete, abundantia & gratiarum actione perpetua esse traducturos. vid. B. Gerh. l. c. de quibus etiam scribit Viegain Apocal. p. 765. Joseph à Costa. l. 2. de Novissim. c. 17. p. 560. &c. quæ & alia de horum hominum erroribus, l. c. legi possunt.

§. XI.

Propugnant etiam Chiliasmum, uti dictum, Calviniani nonnulli, qui quoad modum etiam inter se differunt, quorum alter in terra, alter in cœlo, exordium statuit; prioris sententiæ opinioni adhæret: Alstedius, qui in Diatribe de mille annis apocalypticis, pag. 12. hunc in modum depingit Chiliasmum; Milliarix faustitatis ac Aurei Seculi; *est singularis felicitas Ecclesiæ militantis, cujus quadam preparatio est persecutio, quam nunc temporis experitur, conflagrans, purganda, dealbanda, ut hac ratione paulatim præparetur ad magnam reformationem, quam adfert apocha millenarij, qui constabit post destructum magni Anti-Christi regnum ex his partibus.* 1. ex resurrectione martyrum & ipsorum regno in his terris. 2. ex incremento Ecclesiæ seu multitudine per conversionem gentilium, & Iudæorum. 3. ex liberatione Ecclesiæ à persecutione hostium per illorum deletionem. 4. ex pace ipsius diuturna. 5. ex reformatione doctrine & vite. 6. ex majestate seu gloria Ecclesiæ. 7. ex gaudio ejus sincero. Sequetur ultima periodus N. Test. inde à fine mille annorum usque ad ultimum judicium. Toto autem isto tempore status Ecclesiæ erit admodum miserabilis propter bellum Gog & Magog, cui finem imponet Christus illustri suo ad judicium universale adventu. Hæc de Alstedio. Conspirat eatenus Piscator Herbonensis in Comment.

ment. supr. Apocalypsin p. 118. v. 4. & 5. c. 20. disputans: Solos martyres ante universalem hominum resurrectionem esse resurrecturos & mille annis cum Christo in cœlo regnatos, deinde vero reliquos homines ex morte in vitam revocandos. In quo quidem differt Piscator ab Alstedio quod ille dixerit, Aureum Seculum in cœlo exordiendum, hic vero illi contradicit & existimat in terra incepturum & quidem Anno 1694: Qua de re ita scribit: *Iohannes Piscator, in Commentario in Apocalypsin, felicitas, scribit p. 118. fidelium, qui post ruinam Papatus terra victuri sunt, est securitas ab hostili incurſu impiorum per mille annos. Felicitas singularis martyrum Christi, qui ante illos mille annos fuerunt supplicio affecti, est resurrectio ante universalem resurrectionem futura, & regnatio cum Christo in cœlo per mille annos ante resurrectionem reliquorum, in hac expositione recte urgetur literalis expositio. Sed quod dicitur, martyres cum Christo regnatos in cœlo per mille istos annos, non potest probari ex textu, imò contrarium potest inde probari, quia nempe resurrectio martyrum est pars felicitatis Ecclesiæ in his terris. Deinde regnum, quod definitur certo annorum numero, non convenit vita æterna; vide quoque Apocal. 5. 10. ubi sancti cœlites inter alia sic canunt: & regnabimus super terram c̄m̄ t̄m̄s ȳns, id est, in terra. Caterum idem Ioh. Piscat. sententiam de mille annis tuetur in versione Germ. Bibl. & paulò ante obitum scripsit brevem tractatum de futura Ecclesiæ in hac vita felicitate: unde multa tranſtuli in hanc meam meditationem; quia nondum aspexit lucem tractatus: hæc Alstedius scribit de Piscatore, vid. B. Dn. D. Dañhaw. öddm. Calv. T. 2. p. 12. p. 3327. seqq. ubi varia allegantur de Alstedio deque ejus sententia Chiliaſtica, quomodo illa quoque differat à Chiliaſino Veterum, quæ cit. l. videri & examinata legi poſſunt. Sunt præterea alij qui & tempus determinari ausi sunt, & initium hujus lætitiæ conjicere in Annum 1650. quo tempore in Anglia felicitatem fore ingentem crediderunt, & quidem talem ab o be condito huc usque inauditam. Diem natalem jam præteriisse hominis istius, qui eos felices dies visurus sit, Doctores plurimi docuerunt, reliquumque tempus ante hanc felicitatem non nisi viginti annis duraturum dixerunt. Cum quo convenit illud Hornij in hist. Eccles. quando inquit:*

C 3

Mini

Ministros in N. Anglia conventus habuisse, & apocalypsin totam examinasse, collatis omnibus scripturis, tempus regni Christi in propinquo esse. Arbitrantur autem ruinam Anti-Christi & Turcarum, conversionem Iudaorum, vocationem gentium universalem, praecessura proximè felices illos dies. Tum omnia regna mundi & principatus abolum iri, ac filios DEI rerum potituros sub unico caeli & terra Domino Iesu Christo. hæc de Doctoribus in Anglia habet Hornius l. c. Quibus annumerari potest Mornæus, qui in præfat. myst. inquit ad Britannia Regem Jacobum. Anti-Christum calamo tam feliciter confixisti; quidni propediem ultore gladio gloriosè eum transfixurus? Venatio illa tanto Munerario orbi exhibenda, belluæ illius Apocalypctica, qua sanè regia indagine, regis plagis, venabulo demum tuo sola jam digna &c. Apage Rex magne calamos. Alios mores hæc ætas postulat, alius posthac telis opus. Novus nobis prodeat ex Britannia Constantinus Maxentium Pharaonem alterum in ponte Milvio calcaturus, pessundaturus &c. Romam intrepidus nunquam frustratentatam rectà ducat. Quis ad ipsum tubarum clangorem, subsessuros colles, procubituros muros, molem adeo ipsam dubitet? at pergat ille iudiciorum DEI exactor rigidus Iovem Capitolinum, de sede nunquam reponendum excussus fulminibus exturbet, Babylonem ipsam refuso Tyberi, restagnante ipso averno, nunquam emersuram molem instar demergat. Et in præfat. ad Ecclesie Romanæ sectatores eidem operi præfixa circa fin. Vos Reges tamdiu inebriati, quid circumspicitis? quin omnipotentis consilium haud irritum impletum accurritis? quin beluam illam desolatam & nudam facitis carne devorata, igni comburitis. Confer Paraum in cap. 19. Apocal. hæc à B. Gerardo l. c. referuntur. His denique addimus quæ recenset D. Dannh. l. d. de Massonio & Bisterfeld. Massonius part. 2. p. 1464. ita loquitur; Was nun diese Feind überwunden/ theils zu Christo befehrt seynd worden: So ist leichtlich zu ermessen/ daß die grosse Verfolgung der Christen auffhören/ und ein besserer und ruhiger Zustand in der Kirchen Gottes ein geraume Zeit erfolgen wird. De Bisterfeld. ita B. Dannh. Bisterfeld in myster. prit. contra Crell. pag. 89. colligit ex Dan. 7. quod is, qui per filium hominis hic intelligitur, nihil sit aliud, quam primus quidam Rex, quo Christus in hostibus Ecclesie extirpandis, eaque mirabiliter liber-

liber-

liberanda utetur. Cæterum causam Chiliastarum inprimis ex Calvin. agit, Petrus Launæus alias Jonas Bujes Perieus ficto nomine dictus Comm. in Daniel. & Apocalyps. & Jacob. Brocardi in mystica & Prophetica interpretatione libri Genes. ubi multa Chiliastica inveniuntur. His adde Thomam Brighthmannum, Anglum, Comment. in Apocal. p. 656. cui se opposuit D. Hoë disput. Comment. in Apocal. c. 21. p. 192. Petrum Curgotium in notis ad Apocal. c. 20. Andream Rallium de regno Christi glorioso in terris ubi mysterium Regni mille annorum aperitur, ut habet titulus libri Ann. 1659. Genevæ impressi. Ex quibus omnibus aperte satis sententia horum elucet, ad quos etiam illos qui plura de illorum opinione legere cupiunt remittimus, nobis hæc sufficiat dixisse de dogmate etiam illorum in Controversia de Seculo Aureo. Pergendum jam est ad errantium aliorum nimirum Arminianorum, & Anabaptistarum, & Anti-Trinitariorum, Arianorum, Photinianorum, Weigelianorum, novorumque Prophetarum & Fanaticorum, aliorumque opiniones & errores.

§. XII.

Arminianorum sententiam Stephanus Curcellæus, Episcopi Arminiani successor in institutionibus suis Religionis Christian. l. 5. p. 326. Edit. Oper. in fol. de Regno Christi in his terris glorioso exhibet, & describit verbis sequentibus; *Cum ergo mortuorum resurrectio universalis, quæ contingeret post mille annos quietis Ecclesiæ de alia non posse accipi videatur, quam de corporali, quam in ultimo die expectamus, verisimile quoque est, resurrectionem martyrum fore corpoream, nimirum ut propter toleratam pro Christo & ejus veritate mortem cruentam hoc privilegio honorifico præ reliquis fidelibus fruantur, ut mille & amplius annos ante ipsos resurgant &c.*

§. XIII.

Anabaptistarum colluvies, ut seditiosa hanc ob causam, præ cæteris omnibus huc pertinet, hæc enim illa est, quæ non tantum in maximo pretio habuit hoc seculum Chiliaasticum, sed etiam turbas ingentes, crudeles, & exitu tristissimas movit, blasphema enim hæc secta (sic appellatur à B. Nostro Seb. Schmid. l. c.)

l. c.) doctrinæ Evangelij, spe frustranea miseros & credulos decepit plebejos homines, illosque seditiosos contra Magistratum bellum gerere illique repugnare persuasit. Quod ut speciem quandam præ se ferat, velum hoc obduxerunt, dicendo: hæc omnia illos non facere propria authoritate, sed DEUS illis somniis ostendit, per revelationes & illuminationes, quid illis inchoandum sit, & quomodo ab impiis Tyrannis Magistratu nimirum Ecclesiam liberare, electisque & membris Ecclesiæ libertatem Christianam procurare deberent, quapropter eò perventum est, ut armis vix hi homines potuerint compesci. Autorem hujus doctrinæ scriptores & Theologi faciunt hominem quendam, qui Anno 1639. Augustæ Vindelicorum fuit Ludimagister & Augustin. Weber, (juxta alios vero Bader) nominabatur, fuit hic homo, cauteriatæ conscientiæ & perfrictæ frontis, (sic eum appellat B. Dn. D. Seb. Schmid. l. c.) arte pellio, Erexit hic multorum animos in spem regni, ac cœtus in horto quodam congregavit, sibi enim Chiliarchæ imperium sumere ausus fuit; quod ex illo videre licet, quod refert Xystus Comment. ad Lact. ita dicens: *Augustinus Weber (juxta alios Bader) arte pellio, Chiliarchæ imperium sibi sumere fuit ausus; qui cum in somniorum, quæ referebat præstigiis quorundam animos in spem regni erexisset, cœtus in horto quodam (unde postea Catabaptistæ apud nos Hortulani sive Hortensis fratres compellari consuevere) facitabat. Detecta post conjuratione, Vrbe cum cessissent, in Ducatu Wirtembergensi in oppido Blauborn, pœnas temeritatis pependerunt.* Confer Urbanum Regium in lib. de Restitut. regni, & ex eo Wigandum de Anabapt. p. 447. Memorat de hoc J. H. Ottius in Annal. Anab. ad A. 1530. §. 2. p. 52. Illum parato sceptro, corona, gladio, pugione, aliisque ornamentis, tandem proditum & ex urbe (Augusta) profugum Lauteræ prope oppidum Blaubeurani in molendinò interceptum, indeque Stutgardiam ductum candei tibus forcipibus laceratum & capite plexum fuisse. Hæc de August. Weber. vid. D. Baierus l. c. Exitus hic tristissimus cum hoc Rege pelliceo non tamen deterruit alios temerarios, quin relictis his stolidis Conatibus, se accomodare studuissent, quinque annos enim post, sci Anno Christi 1535. complures seditiosi Anabaptistæ eadem pesti-
labo

laborarunt, quæ ægre tandem sedata est. Monasterij namque Westphalorum deinde majores dederunt turbas, Bernhard Rotmannus, Joh. Matthæus, Bernh. Cnipperdollingus, Joh. Taufendschuererus, Joh. Bucholdus vulgò Joh. Leidensis Sartor, & Thomas Müncerus Ecclesiastes olim Alstediensis, qui pro acie quasi stetit, motusque in Thuringia concitavit, de quibus apud Schleidanum lib. 5. hist. ita, quod fuerit quidam Concionator Evangelicus nomine Thomas Munzer, homo importunus, inter reliquos præcipuus, qui relicta concione Evangelica, nefandam novam religionem introduxit, docendo, Magistratui potestatem ac dominium in subditos non competere, sed omnes æquales ac pares esse. Scopum igitur suum ut attingat, obtendit, DEUM illum elegisse hunc in finem, seque ab eo cœlitus revelationem habere, quid hac in re faciendum, & quomodo liberatio eorum inchoanda sit. Postquam rusticis ita persuaserat, illi unanimi consensu, conjurati, bello magistratum persequuti sunt, & cum sibi ex Sartore Leidensi Regem fecissent, undiquaque omnia devastaverunt, sub ejus imperio & ductu Concionatoris Munzeri. Dum hæc & talia fiebant ab illis, Principes finitimi, quemadmodum incubuit illis observare motus & actiones horum perniciosorum & exitiosorum hominum, ita causam hujus rei agere non neglexerunt, sed suscitatum hanc flammam ab initio statim studuerunt delere, quamobrem etiam armatis stipendiariis illis obviam processerunt, exercitumque in expeditionem eduxerunt. Quo factum porro est, ut urbs Westphaliæ Monasterium obsidione cingeretur. Durante hac obsidione liber iste prodit in quo damnabile eorum dogma contentum erat, cujusque Authores fuerunt Compilatores isti in urbe inclusi, Titulusejus fuit, Restitutio totius mundi, in quo inter alia docuerunt: futurum esse ejusmodi Christi regnum ante diem supremum, ut pii & electi regnent, impiis omninò deletis; quod ex verbis Schleidani German. apparet, quæ hæc sunt: *In wãhrender Belãgerung schrieben sie (nimirum hi fanatici & Anabaptistæ) ein Buch/ und liessens außgehen/ welches sie die Restitution nenneten: In demselbigen lehren sie unter andern; das Reich Christi wũrde vor dem Jũngsten Gericht also geschaffen seyn/ daß die Fromme und Außgewahlte/ nachdem sie die Gottlosen allenthalben hãtten um-*

D bracht

bracht solten regieren: daneben auch / daß die Unterthane die Obrigkeit abzusehen Macht hätten: Dergleichen/ obwohl die Apostel eine jurisdiction oder Gewalt zu gebrauchen/ keinen Befehl gehabt/ solten dennoch die / so sekund Diener der Kirchen wären/ sich der Berechtigkeit des Schwerts anmassen/ und mit Gewalt ein neu Regiment anrichten: Darzu solte man keinen / der nicht warhaftig/ und mit der That ein Christ wäre / in der Kirche dulden. Über daß lehren sie/ daß niemand könnte selig werden/ er gäbe dann all sein Gut ingemein/ und besäße nichts eigens. Hæc & adhuc varia habet Schleidanus, de hoc libro Restitutionis, cujus etiam mentio fit apud B. D. Seb. Schmid. Disp. cit. his verbis: *Sparsit nimirum (Muncerus) cum suis sodalibus; fore, ut collapsa sedes Davidis erigatur, & Christus regnum suum in terra obtineat, Prophetarumque omnium scripta compleantur, presentem vero mundum esse velut etatem Esau, nam & in eo filere justitiam & pios affligi, sed ut à captivitate babylonica, sic etiam nunc à tantis erumnis adesse tempus liberationis ac restitutionis, & futurum, ut impiis cumulatiè rependantur illorum scelera, sicut in Apocalypsi denunciaturum fit, hanc autem restitutionem antecedere futurum seculum, ut impiis omnibus oppressis, velut domicilium ac sedes adornetur. Quæ allegata nobis monstrant superflue Anabaptistarum errorem stolidum, de regno aliquo Christi terreno, quod autem attinet exitum hujus imperij, & quid sequutum sit has revelationes secundum eorum mentem divinas, tristis tragœdia apud Schleid. l. c. descripta cumque his seditiosis Prophetis instituta nos docet, cujus narrationem instituere, nostri non est, potest citatis locis illa videri & legi.*

§ XIV.

Error hic fuit etiam defensus ab Anti-Trinitariis, Arianis, Photinianis, &c. Anti-Trinitarij & Ariani Judæorum exemplo libenter Scripturam pervertunt, ideo sicut illi, ita & hi in hoc conspirant, de quibus B. Gerh. l. c. pag. 455. hæc habet: *A recentioribus Judæis & Anabaptistis contagium hujus erroris promanavit ad Anti-Trinitarios & Arianos, qui Iudæorum vitulâ in pervertendis Scripturæ dictis libenter arant. Iohannes Erasmi Arianus in libro contra Tyraem Iesuitam disputat, regnum Papæ in his terris eversum iri à magnis*

à magnis Ecclesie testibus & Doctoribus, puta Arianis, & ex Apocalypsi suspicatur, pios ac cœlestis doctrinæ studiosos tunc iterum colligendos esse in ovile sub fidei pastoribus, ubi annorum Anti-Christianorum meta ad ultimum suum terminum pervenerit quod Anno 1588. futurum speravit: Interim, inquit, non desinunt afflictiones piorum ante Sabbatismum septimi millenarij, ac beatum initium regni mille annorum, &c. Photiniani affines Arian. & Anab. (quos ita appellat B. Gerhardus) divinitatem Christi negantes numerum etiam Chiliastarum ingressi sunt: Smalcus quidem & Socinus licet scribant, se non probare sententiam de futuro Christi regno, cum Socinus ipse in miscellan. tractatu contra Chiliastas, de regno Christi terreno per mille annos pag. 50. dicat; semper professus sum: Nullo pacto mihi probari sententiam de ejusmodi regno Christi futuro. Et revera ego semper eam sacris Literis, analogiæque fidei nostræ repugnantem & perniciosam simul esse, sum arbitratus &c. addit tamen de sociis suis, quos pietatis studiosos vocat pag. 50. Postquam haud levi cum animi mei dolore rescivi, multos, eosque alioqui pietatis studiosos sententiam istam, (quod scilicet istud regnum Christi corporale futurum sit in terra, & quidem in ipsa Iudæa &c.) serio sequi & defendere, majori studio animum ad veritatem hujus questionis investigandam applicui. Sunt ex Socinianis etiam alij, inter quos Brenius qui his jungi potest & Author creditur libri de regno glorioso in terris Amstelod. 1657. editi, qui liber à Dn. D. Bajero Disput. illa Theolog. à nobis sæpius citatâ examinatus & refutatus est. D. Joh. Affelmanus Rostoch. Academ. Prof. S. S. Th. Disput. Theol. cui Titulus: Illustrium quæstionum Theologic. Heptas. Resp. M. Daniele Spalchauero Rostoch. Brighmannum quoque his annumerat quadantenus, quod explicat dicendo: quatenus Judæis reditum in terram Canaan pollicetur.

§. XV.

Caspar Schwenkfeldius cœlestem se existimans Prophetam, expectavit quoque regnum Christi novum, à Cerinthiana & Anabaptistica sententia tamen vult, ut sua distinguatur, quamobrem ita in libro de triplici hominum vita cap. 43. disseruit: *Non autem talem Ecclesie reformationem, qualem Chiliasta expecta-*

D 2

mus:

mus: Neque qualem Monasterienses Baptista, plane perfectam; sed modò speramus, Christum majori cum efficacia spiritum in nos effusurum, dispersos DEI filios collecturum, ac copiosius veritatem suam probaturum, adeò ut majori gratiâ, ac donis quibuscunque Ecclesiæ sit benedicturus atque homines magis probi piÿ & sancti evasuri. Breviter hæc est nostra expectatio, Iesum Christum ex hisce Ecclesiarum dissensionibus, aliquando etiam Syncretismum, ac concordiam inter Papatum & Lutheranismum, ut vocant, daturum: atque plurimos veros pastores, qui solam ejus gloriam, ac hominum salutem sint questuri, & sanam Christi doctrinam, ac veritatem absque humanis commentis, sanctè docaturi, missurum. Etiam Ecclesiæ majori numero, ac sanctitate fidelium, qui in spiritu ac veritate ei sint servituri, benedictionem, vid. cit. Disput. D. Bajeri. qui juxta hunc meminere cujusdam fautoris Chiliafmi, Pracelsi scil. famosi, cui titulus Philippus Aureolus Theophrastus Bombast. ab Hohenheim ex Eremitio Helvetiorum nobili familiâ oriundus, utriusque Medicinæ Doctor, Philosophus Paradoxus, Mysteriarcha: Musarum Mechanicarum Trismegistus; è vita discessit Anno 1541. 24. Sept. cum vixisset annos 47. de hoc Paracelso, ejusque sententia de Chiliafmo loquitur citatus Author hoc modo: *Hic enim, licet fidei Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ strenuus defensor aliquando habitus fuerit, revera tamen in tradendis Scripturæ mysteriis & hæc interpretanda, Cabalisticam, Magiam & alias sororiarum disciplinas, quasi DEO ipso per ista docente, sequutus, in Prognosticationibus suis unius pastoris reditum, cujus ductu in unam habitationem nos convolaturi simus: magnam revelationem, & Seculum Aureum; ac novum mundum, omnia tamen obscuris figuris involuta presagiit.* vid. Wolff. Cent. XVI. Lect. Mem. pag. 483. seqq.

§. XVI.

Horum somnia, fundamento in se tamen invalido etiam acceperunt Weigeliani, quorum Author est Valentinus Weigelius, Pastor Tzschopenensis, prope Fribergam in Misnia, homo variis Fanaticis opinionibus adimpletus, à Paulo Lautensak, Musico & Pictore Norimbergense informatus; de quo B. D. Kromajerus in hist. Eccles. pag. 652. legimus, illum Anno 1533. natum, Anno 1618. nonagenario propinquum denatum, asseverat. Sparfit hic

hic de Seculo Aureo seu Spiritus S. ut vocat, somnia mirifica; statuit triplex seculum vel regnum hujus mundi, DEI Patris, Filij & Spiritus S. quod ultimum, sit illud millenarium Seculum Aureum, de quo seculo Libello II. de vita Christi pag. 127. inter alia hæc habet: So mir E. E. nur Glauben geben / wolt ich ihr ein groß Geheimnuß offenbahren / das ist also: Sehet an die Artikel unsers Christlichen Glaubens / wie sie nacheinander stehen / wieviel ihrer fürüber / und wieviel ihrer noch dahinden seyn / so wird sichs finden / was vergangen ist an der Heimlichkeit der Propheten / und was noch hinterstellig ist / das geschehen soll / und unter welchem Articulo wir leben zu dieser Zeit. Derselben Artikel seynd Zwölff / und diß seynd die zwölff Stunden der Welt / die alle zuvor müssen geschehen / und vollendet werden auff Erden / ehe dan die Welt vergehe / und zu nichts werde. Jetzt zu dieser Zeit leben und sind wir unter dem Artikel / sitzend zur Rechten Gottes / so dieser sein Termin haben wird / so wird angehen der folgende / von dannen er kommen wird / zu richten die Lebendigen und die Todten / das ist nicht zu verstehen vom Jüngsten Tag / auch nicht vom Untergang der Welt / sondern vom Judicio Filij, dann der Vater hat seine Feinde im ersten Seculo vertilget / mit dem aqueo diluvio: der Sohn in dem andern Seculo wird seine Anti-Christos vertilgen mit dem sanguineo diluvio, so das vollbracht ist / so ist noch ein Seculum vorhanden / nemlich das Dritte / und ist das Seculum Spiritus Sancti: Wird auch sein Vigorem auff Erden haben / dann der dritte Artikel vom Heil. Geist / von der Kirchen / von Gemeinschaft der Heiligen / ist noch dahinden / und müssen auff Erden erfüllet werden / und wird die Welt nicht ehe zu grund gehen / biß sie alle vollbracht sind / in diesem dritten Seculo wird letztlich so ein greuliches infernalisches Geschlecht wider die Heiligen auff Erden auffstehen / daß seines gleichen nicht gewesen / aber es wird vertilget und verzehret werden / per igneum diluvium, und diß wird seyn Seculum per Δ Baptismus ignis, das ist die Tauffe des Höllischen Feuers / etc.

§. XVII.

His Weigelianis, novos alios Enthusiastas jungimus, qui Methistæ appellantur, ab Ezechiele Meth, (quem alij Meden, alij

D 3

Mez,

Mez, alij Metem vocant, ipse vero aliquando nomen Eliæ Sionis assumpsit) quorum sunt, Ægidius Guthmann/ Elias Stifel/ Franciscus Puccius, Fratres Rosæ crucis. &c. Ægidius Guthmann/ scripsit enim hic librum sub titulo: *Offenbahrung Göttlicher Majestät/* qui liber vivente illo in Suevia Anno 1575 prodiit: postea vero præfatione quadam à fratre rosæ crucis addita Hanovix editus & commendatus fuit, teste D. Bajero, l. c. adde Nicolai Hunnij betr. der neuen Paracels. und Weigel. Theologiæ p. 53. & Rever. Minist. Lub. Hamb. & Lüneb. *Abgenöthigte Lehr und Schuß. Schrift/ wider den Guthmannischen Offenbahrungs Patron.* cap. 3. p. 396. 397. ubi num. 15. pag 584. ad errorem Chiliaisticum Guthmanni indicandum hæc verba adducuntur ex P. 2. p. 196. *Die Schriftmeister sollen sich nicht weigern/ zu Ruh und Wohlfahrt der Gemeine in Israel/ die Bücher zu beschreiben/ (von der Offenbahrung Göttlicher Majestät) dann Gott will je das Reich Israel wieder auffrichten.* Esaias Stifel/ Langensalzæ in Thuringia Año 1604. falso cæteris erroribus quos docuit & hunc addidit, affirmans: Regnum æternæ beatitudinis Christum in terra erecturum, & immaculatam, immarcessibilem, invariabilem & corporalem hæreditatem illam hæctenus in cœlo reservatam, jam in terra manifestaturum, propterea eam propugnaturum ab omnibus vitiosis & diabolicis impuritatibus. vid. D. Joh. Weberi Brev. Cens. Stifelianismi. cap. 7. p. 149. seqq. Franciscum Puccium Filidinum ex Schola Methistarum non discessisse, ipse libro suo, quem edidit sub titulo, de Christi Servatoris efficacitate in omnibus & singulis hominibus, quatenus homines sunt &c. testatur, in hoc enim ostendit se juxta alios errores, etiam defendere regnum millenarium. Verba ejus B. Dn. D. Gerh. l. c. §. 75. pag. 458. excerpfit, qui videri potest, una cum refutatione Lucæ Osiandri Theol. Wirtemberg. quæ edita fuit Tubingæ A. 1593. Fratres Rosæ crucis fautores nominavimus hujus opinionis, sunt autem illi qui tale sibi adscribunt nomen à Monacho quodam qui seculo jam 14. vixit & Christianus Rosenkreuzius nominabatur, eque nobili familia in Germania natus erat, de hujus Sectæ fratribus distinctè quædam annotavit D. Bajerus l. c. §. 26. pag. 23. quomodo afferre conentur narrationem foundationis suæ
sectæ

sectæ, quæ tamen adeo inepta & fabulosa sit, ut vix digna sit, quæ audiatur. Hi quanquam paulò aliter quam Methistæ divisionem seculorum instituant, tamen docent dicuntque: Imminere Aureum Seculum Spiritus S. sive mundi reformationem universalem in terrenum Paradysum, qualem Adamus ante lapsum possedit, & artium omnium ac sapientiæ restitutionem, qualem Adamus, Enoch, Salomon habuerunt; politiam talem, ubi soli sapientes regnent, una cum pace generali. Innotuit hæc fraternitas Ann. 1615. Anno vero 1617. fama & confessio fraternitatis Rosæ crucis edita fuit. Scripsit de his Andreas Libavius in continuatione Inquisitionis in Confessionem fratrum de Rosæ cruce pag. 21. Art. 16. & vid. J. Siverti Entdeckte Numenschans oder Nebel-Rappen der von Cassel außgepflogenen Stümpel-Con-fession der Rosen-Kreuzer. ut & sæpius cit. B. Dn. Gerh.

§. XVIII.

Succenturiandi his sunt Quackeri, & Independentes in Anglia, qui etiam profitentur regnum Christum universale futurum in his terris ante mundi interitum. Oblectabant hi sese imprimis somniis Enthusiasticis, & fuit peculiaris Secta eorum qui viri quintæ Monarchiæ vocabantur, & Londini tumultum magnum Anno 1661. superiori seculo excitabant. Assumpserunt nomen: Exercitus DEI, quasi conscripti essent ad delendos impios. v. Rev. Minist. Hamb. Quæcker Breuel A. 1661. c. 9. p. 292. de qua colluvie Quackerorum eruditissima habita est in hac universitate celeberrima Argent. Disput. à Viro Max. Rev. Ampliss. atque Excellentiss. Dn. D. Zentgravio nunc, & temporibus nostris S. S. Theol. D. & Profess. P. celeberrimo, & Convent. Ecclesiast. Præside graviss. sub Præsidio incomparabilis Theologi B. Dn. D. Dannhæwari, cujus Disp. Sect. 1. Artic. 2. §. 6. Sect. 2. Artic. 2. §. 6. &c. licet legere de hac re. Subjungimus M. Paulum Nagelium, qui uti finxit, mysteria singulorum siderum sibi uni & soli divinitus revelata, ita hanc ob causam scripsit & edidit, Prognosticon in Annum 1624. In Philosophia sua nova lit. 1. 4. ita quoque scribit; Wenn der Himmlische Adler geflogen kommt/ und Christus die Tausendjährige Welt. Freude allhier auff Erden anfänget/ solle der Römische Adler vertilget werden. Fuit porro qui-

quidam Chiliasmum stabiliens, cui nomen erat Paulus Felgenhauer/ scripsit hujus gratia varia, quorum præcipuè spectant, Prodromus Evangelij æterni seu Chilias sancta, Vortrab des ewigen Evangelij / von dem Heil. tausend Jahr des Sabbathes und Ruhe des Volcks Gottes ꝛc. editus est hic liber A. 1625. Eiusdem Monarchen Spiegel von zweyerley Reich/ Ed. A. 1633. ubi agitur vom Reich Christi und seiner Heiligen/ in der neuen zukünftigen Welt/ wie und wenn es werde angehen/ was für eine Weise und Wesen darinnen seyn wird/ und was es für ein Ende nehmen werde/ und in eine ewige Ewigkeit versetzt werden. Plura habet D. Bajer l. c. Ad hos pertinet quoque Jacobus Böhmsutor Görlicensis, paulo post vero, ex sutore factus Teutonicus Philosophus circa Annum 1623. quo etiam ad novum regnum invitavit homines. De quo Quirinus Kuhlmann in libello, cujus inscriptio est, *Neubegeisterter Böhme*. in cujus cap. 15. sunt 150. *Weissagungen und Offenbahrungen der güldenen Lilien und Rosen-Zeit / oder der gloriwürdigste Jesus Monarchia* ꝛc. p. 117. & seq. Hic Quirinus Kuhlmann ex fanaticis opinionibus hujus Böhme confirmatus, etiam libello suo præfixit dedicationem, in qua hæc habentur. *Jesus Christus der König aller Könige / und Herz aller Herren / kömmt mit seiner versprochenen Lilien und Rose zur Wiederbringung des verlohrenen Adamischen Paradis. Leben / daß wir mit Ihm die versprochene tausend Jahr regieren als Priester Gottes zum Vorschmack der ewigen Herzlichkeit. Alleluja.* His adde Christianum Hoburg, (qui alias se Eliam Prætorium dicit) cujus liber blasphemus (sic enim appellat illum D. Bajerus l. c. p. 25.) A. 1645. editus & non ignotus. Titulus est: *Spiegel der Mißbräuche bey dem Predig. Ampt im heutigen Christenthum* ꝛc. Ubi inter abusus sexto loco posuit neglectum Chiliasmi, daß die Prediger die zukünftige Zeit Salomonis das Tausendjährige Reich nicht lehren; sed huic responsum est à Rever. Minist. Lubec. Hamburg. & Luneb. in der Warnung vor dem Schand. Buch Eliaz Prætorij. Conf. eorund. Lehr und Schutz. Schrift. c. 15. p. 586. Addimus Adolphum Heldium, concionatorem olim Stadensem, qui ex instituta dimensione templi ab Ezechiele & Johanne plures quam mille annos elicere vult. Cœpit etiam

etiam his annuere Joh. Roth Amsterodamensis & ideo annu-
ciare quintam Monarchiam Christi; adhortatus quoque est Prin-
cipes Europæos ut benè observent Magistratus, imò ipsos depo-
nant, quod factum est post ejus liberationem ex carcere, cui in-
clusus erat A. 1668. Post quinquennium autem Anno 1673. ite-
rum prophetavit, & regnum posteriori Anno inchoaturum esse,
liberè & audacter affirmavit.

§. XIX.

Impiè quoque impudenter, & contra omnem Christianam
modestiam agit is, qui Author est libelli istius cui titulus est:
Wunderbahre Geheimnisse von dem herrlichen Triumph, Reiche
Jesu Christi / welches noch hier auff Erden vor dem Jüngsten
Tag gewiß erscheinen wird / wie solches die ganze H. Schrift Al-
tes und Neues Testaments in sich hält / dieses weist und bezeuget
ein Freymüthiger Bekenner des Reichs Christi. editus est Anno
1693. impiè & impudenter diximus hunc agere, hic enim licet
videri velit, non ex classe eorum esse, qui corporaliter Christum
ante diem novissimum è cælo rediturum scribunt, sed ex classe
eorum, qui spiritualiter felicitatem hanc intelligunt, tamen dicit
& ostendit pag. 232. quomodo consentiat cum veteribus Papia,
Polycarpo, Irenæo aliisque. Quos orthodoxos & verè fideles
prædicat Christianos; è contrario verò calumniosè & imperite
invehitur in eos, qui huic opinioni fanaticæ contradicunt, & no-
minat eos, heutige fleischliche Welt, Theologos und Teuffels Chri-
sten / pag. 232. & pag. 235. æternæ damnationi sententiam contra-
riam defendentes tradit; Ne autem quis putet, injuriâ nos læde-
re hunc conviciatorem, ponemus hic verba ejus propria, quæ
continentur cap. 5. pag. 217. libelli. quod habet illud, was noch
künfftig am Tage des H. Erri auß der Schrift soll erfüllet und of-
fenbahret werden. Quod ex S. Scriptura se probaturum promit-
tit, ipsum autem regnum antequam perfectè institutum erit, an-
tecedent sequentia, p. 226. Daß 1. Babel oder die grosse Haupt-
stadt in dem Reich Babel soll so tieff erniedriget werden / wie hoch
sie in der Welt erhöhet worden / 2c. Fürs 2. so wird Babels Un-
tergang und Gericht ein Anfang zur Erlösung / und Auffgang Zi-
ons seyn / 2c. Fürs 3. soll alsdann die Hochzeit des Lammis / dazu
E
bisher

bissher alle Menschen eingeladen/ ankommen/ daß sie offenbahret und gefeyret werde/ 2c. Fürs 4. Damit nun solche Hochzeit des Lamms / mit seiner Braut im Friede könne gefeyret werden / so wird sich ihr Bräutigam und König Christus in und mit seinen Heiligen und Himlischen Heer wider seiner Kirchen Feinde schrecklich offenbahren/ daß Er die Heyden mit ihren Häuptern und falschen Jerusalem richte/ 2c. Fürs 5. wird Christus nach Vertilgung seiner Feinde/ und Versiegung des Satans in den Abgrund/ die Reiche der Welt einnehmen / mit Gerechtigkeit und Gericht anrichten/ seine Kinder und Jünger in aller Welt zu Richtern und Fürsten setzen/ ihnen das Gericht geben/ sein Volck/ wie dort Josua/ nach dieser elenden Pilgrimschafft zur Ruhe bringen/ seinen geistlichen Leib und Glieder auferwecken / sein ganzes Israel zu Ihm versammeln/ alle bisher vom Thier verfolget und getödtete wieder zusammen bringen/ sein Jerusalem und Zion bauen/ sein Reich herzlich offenbahren / alles was davon bisher geweissaget ist/ erfüllen/ und also alle Glaubigen auß Juden und Heyden unter Ihm / als einem Könige / Hirten und Häupte zu einem Reich / Leib und Schaffstall vereinigen / daß Er sie hinfuro weide / leite / führe / warte / tröste / beschütze / herzlich mache / in die Gemeinschaft seiner Ehre / Macht / Herzlichkeit / Gerichts / Reichs und Herrschafft über die Heyden mit Ihm erhöhe / und in seiner offenbahren Hochzeit / Freude / und wieder eröffneten Paradies / ewig nach diesem kurzen Leiden einführe und erquickte : darinn sie dann als eine Braut mit ihrem Bräutigam / und Kinder bey ihren Eltern sich herzlich mit ewiger Freude / ohn allen Schmerken und Traurigkeit freuen / den freudenreichen Sabbath und Jubel Jahr mit ihm feyren / und in solcher Gemeinschaft tausend Jahr über ihm bis an den Jüngsten Tag leben / herrschen und triumphiren werden. Ibid. In welchem tausendjährigen Reich dann nicht allein die ganze H. Schrifft / sondern auch die vornehmsten Aelwäter und Märtyrer der reinen Kreuz-Kirchen in den ersten 300. Jahren / mit uns ganz übereinstimmen / als Papias, Polycarpus, Irenæus, Apollinaris, Justinus, Tertullianus, Origines, Lactantius, Clemens Alexandrinus, und alle Orthodoxi Theologi, oder rechtglaubige Christen / wie Justinus bezeuget / dagegen die heutige
 Fleisch

fleischliche Welt. Theologi und Teuffels. Christen mit all ihrem
 Widersprechen nicht werth seyn/ daß sie jener Schatten oder Nah-
 men angehen sollen/ so lange sie sich mit dem Satan wider Got-
 tes Reich/ Wort/ Geist und Krafft zum Streit antreiben und re-
 gieren lassen. Zu dem sind noch heut viel Gottes gelehrte Män-
 ner in allen Ländern/ unter allen Secten/ die mit uns einerley
 hlevon lehren/ die fleischliche Träume der Juden/ und fleischlichen
 Chiliasten verwerffen/ und für der Wahrheit des Wortes Gottes/
 oder der himlischen tausend Jahr uns durch Johannem und Chri-
 stum geoffenbahret/ ritterlich wider den Drachen und seine Engel
 mit uns streiten/ daher sie auch mit uns durch solch Wort ihrer
 Zeugnuß gewiß überwinden / und alsdann von Christo darüber
 gekrönet werden sollen. Et pag. 235. pergit: Dieses ist Gottes
 Wort/ Wahrheit und Ordnung/ die uns Gottes Geist lehret/ al-
 les was nun damit überein kommt/ ist Wahrheit/ was aber hinsü-
 ro damit nicht übereinstimmet/ ist Lügen. Wer nun anders oder
 das Gegentheil als Johannes und der Geist Gottes von diesem
 tausendjährigen Reich Christi auff Erden lehret/ der ist ja nicht
 mit Christo/ sondern ein Antichrist/ auff welchen Gott alle Pla-
 gen der Offenbahrung außgossen/ und ihn auß dem Buch des Le-
 bens/ und auß der H. Stadt außtilgen wird/ weil er das tausend-
 jährige Reich und Gericht Christi über die Heyden auß der Offen-
 bahrung weg thut und verläugnet. Apocal. XXII, 18. 19. Multa
 præter hæc allegata calumniosa adhuc in libello hoc continentur,
 quæ omnia afferre nimis prolixum esset. Existimo ex hisce sa-
 tis clarum esse, nos minimè injuriâ affecisse eum, dum convicia-
 torem impium & impudentem illum vocavimus. Tractatui huic
 adjunctus alius esto, cujus Author Hermannus Jung/ qui fratrem
 suum Authorem nimirum verborum quæ citavimus prodit, in ti-
 tulo qui hic est: Hermannus Jungen Unwürdigen Dieners und
 Bezeugen Jesu Christi/ in Monchendam: Hoffnung und Sinn
 von diesen letzten Zeiten. Auff Begehren seines in dem HERN
 lieben und werthen Bruders Friderici Breckling/ in Einfalt auff-
 gesetzt/ auff desselben Bezeugnuß dieses Titels: Christus Judex,
 Christus Richter. Ante biennium quoque vidimus prodiisse
 scriptum quoddam, in quo Author Chiliasmum contra Her-

ma num Biblehr/ Past. Aspac. ordin. defendit, quippe qui hanc doctrinam impugnavit in Tractatu cujus titulus: *Ultimus & novissimus dies Jesu Christi, das ist: Unvorgreiffliche Gedancken/ von dem erfundenen warhafftigen Termino des letzten und Jüngsten Gerichts/ von Georg Herman Biblehrn/ Past. Aspac. ordin. quem refutavit quidam nomine suppresso in libro cui titulus: Auffrichtiges Bedencken/ über (Tit.) Hn. Georg Hermann Biblehrs/ Past. Aspac. ordin. erfundenen warhafftigen Terminus, oder eigentliche Zeit des letzten und Jüngsten Gerichts/ durch einen Liebhaber Schrifft. gemäßer Phyladelphischen Kern. Lehren/ im Jahr Christi 1702. ubi reprehendit Giblerum quod contra Chiliasmum etiam nonnulla posuerit argumenta, è contrario vero conatur is eum probare & argumenta Gibleri refutare, de quibus in hujus libri cap. 4. de Chiliasmo plurima inveniri possunt: è quo pauca ex pag. sc. 25. excerpemus, hæc: Denn er (scil. Giblerus) meint/ weilien die Offenbahrung von nichts denn lauter Wahr beyim Ende der Welt meldete/ so könne ja keine so fröliche Zeit/ als wie die tausend Jahr sind / erst vorher gehen: Aber der Herr Author siehet und mercket nicht/ daß gedachte Engel mit ihren Wehen nur beschliessen diese gegenwärtige arge/ nicht aber die noch zukünfftige bessere und gloriöse Welt/ als welche das rechte Sanctum Millenarium est, so auff jetzige böse Wele noch erfolgen wird/ und durch den siebenden Tag/ als ein rechter Sonn. Ruhe. und Freuden. Tag vorgebildet ist/ nimmt aber nach solcher Zeit/ gleichwohl kein Ende/ sondern es ergießet sich so dan in die folgende Länge und unendliche Ewigkeit/ wann nemlich Christus selbiges/ (nicht das jetzige Gnaden. sondern jenes das zukünfftige tausendjährige Reich) Gott und dem Vatter überantworten/ und Gott alsdenn alles in allem seyn wird. 1. Cor. XV. v. 24. — 28. Ibid. Es werden diese tausend Jahre die allerglücklichste und gesegnesteste Zeit seyn/ dergleichen nach dem Fall unseres ersten Eltern bishero noch niemahls auff der Welt gewesen/ daher sie auch das herrliche Reich Christi genennet werden/ &c. Sunt adhuc multi alij ex Recentioribus etiam nostrorum temporum qui fautores hujus opinionis se fatentur, quos silentio præterimus, quoniam & in his recensendis sententiis nimis prolixi videri*

deri possemus ; progredimur ad ea quæ restant c. IV. tractanda, nimirum Refutationem horum errorum, quam refutationem cum DEO ex Script. S. instituemus.

CAPUT IV.

*Argumenta huic falsa doctrinae opposita
continet.*

§. I.

Quemadmodum igitur hæc variæ jam recensitæ sententiæ, de Seculo Aureo, sive deinde sint Judæorum, sive Christianorum & horum tam Veterum quam Recentiorum, plurimas sæpe turbas in Ecclesia dederunt: ita & Theologis piis, Orthodoxis, quique Augustanæ Confessioni sincere addicti sunt, displicuerunt: Inprimis cum partim contra scripturam ipsam, partim contra August. Confessionem pugnent, uti rationibus & argumentis, quæ nunc in medium à nobis proferentur, ut spero apparebit.

§. II.

Et Scriptura S. tam sufficiens ad salutem, ut nihil tanquam eredendum, vel ut articulus fidei obtrudi præter Scripturam possit, aut debeat; cumque hæc ipsa sententia sit ἀγερῶς, merito rejicitur, præsertim sub ea opinione, quasi damnabilis error sit, hanc opinionem vel impugnare, vel non proponere; uti hunc esse quorundam errorem, supra dictum est. Nuspiam enim Scriptura rectè intellecta, de hoc regno, neque Vetus, neque Novum Testamentum dicit, quod ante novissimum diem, Christus fidelibus suis in his terris promiserit millenariam faustitatem & talem tranquillitatem, qualem millenarij sperant atque desiderant, nec affirmavit Christus unquam se regnaturum in hoc terrarum orbe, in regno terreno, abolito peccato, omnibusq; malis quibus aliàs fideles & membra Ecclesiæ circumdari semper consueverunt. Unde & Author primus hujus erroris (Papias scil. ipse) ad traditiones Apostolicas originem ejus revocavit. Irenæus quoque lib. 5.

adv. hæret. cap. 7. p. 322. ea quæ de translatione animarum piarum in Paradisum terrestrem differit, ab Apostolorum discipulis per traditionem se accepisse asserit. Quæ traditio non scripta, nobis non probat rem fidei & necessariam, cum & ipsa tamen Scripturæ S. adversatur, id quod vel ex Solius Pererij Confessione videre licet, apud B. Gerhardum cujus hæc sunt: *Annotabo hac de re ingenuam Confessionem Pererij in Gen. l. 3. cap. 2. q. 5. Irenæus affirmat, se quod de Paradiso tradit, à Presbyteris Asia, discipulis Apostolorum accepisse. Sed quid tum postea? an ideò, quodcunque ab istis Presbyteris proditum tanquam certum & indubitatum doctrinæ Christianæ dogma haberi debet? nonne constat, illos ipsos Presbyteros eodem referente Irenæo quadam falsa & divinis literis contraria docuisse. Cum igitur primi hujus dogmatis Authores provocent ad traditiones Apostolorum, & hoc ipso prodant silentium Sacrarum Literarum de hac opinione, fateri etiam coguntur hoc creditu necessarium non esse, neque propterea turbendam Ecclesiam. Et si votorum amplitudo eundem errorem forte alicui persuadere conetur, is meminerit, ut sibi opinionem servet privatim, nec de re Sacris Literis non expressa ulli litem moveat. Nam Totus status regni millenarij, aut imaginaria talis felicitatis, quanquam per tot temporis spatia ei solidando impense sint curæ, non tamen firmiter consistere potest, deficiente fundamento omnium fortissimo, S. Scriptura, inquit D. Rudrauff. Disputat. Inaugural. de Chiliafmo Veter. & Recent. vid. Syst. Theol. D. Quenstedt. l. c. p. 652.*

§. III.

Fuit ratio prima à silentio Scripturæ alia jam est asserenda, quod & S. Literis repugnat, & 2. ἀνίγει est. Contrariatur enim α) Regni Christi proprietati, quippe quod non mundanum & terrenum, sed spirituale & æternum est, sic enim Salvator noster Jesus Christus ipse Joh. XVIII, 36. loquitur: Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν τῆς κόσμου τούτου, *Regnum meum non est ex hoc mundo.* Sed est ἐπερὶνι, sicut illud appellat Div. Apost. Paulus 2. Tim. IV, v. 19. est *in excelsis*, ἐν ὑψηλοῖς Hebr. I, v. 3. est porro ἐν τοῖς ἐπερὶνις, *in caelestibus*, Epist. ad Ephes. I, 20. ἐν τοῖς ὑερανοῖς, *in caelis*, Hebr. VIII, 1. Et describunt dicta Scripturæ regnum Christi longè aliter, quam credunt Chiliafæ; describitur regnum tripli-

tripli-

triplici modo sumptum, quatenus triplex est, nimirum potentia, gratia & gloria, regnum millenarium autem nullius generis est; primi generi non potest esse, hoc enim jam pridem adfuit, & non expectatur, nec potest esse secundi generis quod est illud Joh. XVIII, 36. non enim cum observatione venit, ut dicere possimus, ecce hic, aut ecce illic, Luc. XVII, 20. 21. nec tertij generis; quippe quod æternum nec solummodo millenarium est, Esa. LX, 20. 21. Mich. IV, 7. Nullas etiam invenimus qualitates Regis mundani in Christo, abundant Monarchiæ divitiis, hic describitur ut pauper, Zachar. IX, 9. Reges mundani sunt bellicosi, pacemque armis procurant; hic cœlestis mitis, mansuetus & pacificus est, Esa, XLII, 2. Quod ex processu judiciali apparuit cum crucifixus & interfectus fuit ab improbis Judæis. *Reges gentium dominantur, vos non sic*, inquit ipse Matth. XXII, 25. & 28. *sicut & filius hominis non venit, ut sibi ministraretur, sed ut sibi ministraret.* Multa restant alia dicta de regno Christi differentia, quæ citantur à B. D. Gerh. l. c. Excipiant quidem millenarij, hæc omnia dicta, tantum de primo Christi adventu in carnem accipienda esse; verum hæc exceptio nititur falsa illa hypothese de Adventu secundo glorioso in terris per mille annos duraturo, quod tamen Scripturæ fundamento caret; unde eadem facilitate rejicitur, qua affertur. Qua de re bene B. Gerhard. l. cit. scribit: *Certè si Christus è cœlis in terras corporaliter esset descensurus, cum piis visibiliter conversaturus, & per mille annos in omni deliciarum genere cum ipsis versaturus, regnum Christi desineret esse cœleste & æternum, ac inciperet esse corporale, terrenum & transitorium, sicque qualitas illa, quam velut ἰδιου πᾶθ^{ος} Christi regno Propheta & Apostoli assignant, mutaretur.*

§. IV.

Repugnat porro hæc sententia, β) Piorum in his terris fortunæ ac fori; horum enim fors & fortuna in his terris, ita descripta in S. Scriptura extat, quæ nulli regno felicissimo & pacatissimo, sed periculis & calamitatibus exposita videtur. Piis enim nonnisi continuæ adversitatis in mundo denunciantur, patet hoc ex Genes. III, 17. cum Jehovah ita homini dixerit: *Quia obtemperasti voci uxoris tuæ, ut comederes de arbore, de qua praecepi tibi, dicen-*

dicendo, non comedes de ea: maledicta esto terra propter te; in dolore comedes ex ea omnibus diebus vite tue. Et Matth. X, 38. Christus discipulis suis dicit: Καὶ ὅς ἐκ λαμβάνει τὴν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, ἐκ ἔστι με ἄξιος. i. e. Et quisquis non suscipit crucem suam, & sequitur post Me, non est Me dignus. & Marc. VIII, v. 34. cap. X, 2. Hæ adversitates non cessabunt nisi adveniente regno, (non millenario aureo) sed regno gloriae, caelesti & æterno, de quo regno, Paulus in Act. Apostolorum c. XIV, 22. animas discipulorum confirmavit, & admonuit, ut permanerent in fide & quod per multas afflictiones oporteat nos ingredi in regnum DEI. Quod regnum Matth. V, 10. dicitur: ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, regnum caelorum, regnum gloriae, Epist. ad Rom. VIII, 18. dum Apostolus dicit: Λογίζομαι γὰρ ὅτι ἐκ ἄξια τὰ παθήματα τῶν νῦν καρῶν πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς: Arbitror enim, quod non dignae sint passiones presentis temporis respectu gloriae, quae futurum est, ut reveletur in nos. A quibus adversitatibus & malis liberationem etiam sperat Apost. Paulus in caelo, non in his terris Timoth. IV, v. 18. dicens: Καὶ ῥύσεται με ὁ Κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπέγγελτον, ἧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. i. e. Sed & eripiet me Dominus ab omni opere malo, & salvum faciet in regnum suum caeleste; cui gloria in secula seculorum Amen. Et hoc modo occurrunt longè plurimæ descriptiones in Scripturis quibus status piorum in his terris prædicitur, quibusque dictis DEUS semper Ecclesiam in Sacro Codice consolatur, unde B. Gerh. §. 82. p. 467. dicit: Non immeritò quis dixerit totam Scripturam nihil aliud esse, quam perpetuam consolationem piis sub cruce in hac vita ingemiscen- tibus propositam: Christus & Apostoli non promiserant piis carnales in mundo delicias sed contra potius per contemptum voluptatum carnis, ac per patientiam & tolerantiam adversitatum ad regnum caelorum contendendum esse docuerunt. Matth. XVI, 24. Luc. XIV, 26. Rom. V, & VI, 4. cap. VIII, 5. Tit. II, 12. 1. Petr. I, 6. Ebr. X, 36. &c.

§. V.

Refutamus quoque hanc opinionem Chiliafticam quia contraria est γ) substantiali mundi corruptioni; in adventu enim solenni, qui ultimus erit, & statim post illum caelum & terra trans-

transibunt, & à facie sedentis super thronum ita fugient, ut locus illis non amplius inveniatur Apocal. XX, 11. Quando videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, cœlum & terra transibunt, Matth. XXIV, 30. & 35. Non autem per renovationem transibunt, aut per qualitatum immutationem, sed per substantialem destructionem & abolitionem, & desinent esse *ὄσιωδως*, 2. Thessal. I, 7. 8. 2. Petr. III, 10. 11. 12. Et universus terrarum orbis simul cum omnibus creaturis irrationalibus igne consumetur, inque nihilum reducetur, sicut & è nihilo omnia à DEO creata sunt, Nec exceptio quadrat eorum qui regnum millenarium defendunt, quando hanc abolitionem in posteriore demum adventu futuram esse, respondent, & hoc ipso distinguunt inter adventum Christi ad regnum millenarium, & ad judicium extremum; cum adventus Christi solennis, adventui gratiæ quotidiano oppositus tantum duplex sit: De quo Ecclesia sic canit: *Sein erste Zukunfft in die Welt/ ist in sanfftmüthiger Gestalt/ die andere wird erschrecklich seyn/ den Gottlosen zur grossen Pein.* Adventus est in carnem, & adventus ad extremum judicium, tertium adventum solennem, qui inter primum & ultimum medius sit, Scriptura ignorat. Et Apost. Paulus nescit alium Jesu Christi adventum nisi illum, cum judicio extremo & resurrectione mortuorum imediatè connexum, 2. Timoth. IV, 1. Marc. XIII, 29. 27. 1. Thess. IV, 15. 16. 2. Thess. I, 5. &c. ubi loco 2. Tim. IV, 1. expressè regni inchoationem cum *ἐπιφάνειᾳ* Christi *τῶ μέλλοντι* & *κείνῃν ζῶντας καὶ νεκρῶς*, Apostolus connectit his verbis: *Διαμαρτυροῦμαι ἐν ἐγῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μέλλοντος κείνῃν ζῶντας καὶ νεκρῶς καὶ πᾶσι ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ πᾶσι βασιλείαν αὐτοῦ.* Obtestor itaque ego coram DEO, & Domino Iesu Christo, qui judicaturus est vivos ac mortuos, juxta apparitionem ipsius, & regnum ipsius.

§. VI.

Improbamus, nec admittimus hanc sententiam, ut δ) Diei novissimæ appropinquationi, contrariam. Annunciavit Salvator noster discipulis suis illa signa extremum judicium antecedentia, eosque admonuit, ut benè illa observarent, dicendo ad illos: Luc. XX, 31. *Ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἡ βα-*

F

ἡ βα-

ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, quando videritis hæc fieri, cognoscite, quod prope sit regnum DEI. Jam autem non ignoramus nos, illa prædicta signa temporibus nostris facta jam plurima, imò quotidianis temporibus vaticinia adhuc implentur, imprimis cum tempora tristissima tam in corporalibus quam spiritualibus apertè cognoscantur; & colluvies malorum orbem terrarum jam inundavit & afflictio magna sit; sic ut ratio nulla sit cur dubitemus, quin dies novissimus mundique finis instet, præsertim quod Apostolus Paulus jam suis temporibus ante tot secula suis scripsit Corinthiis, 1. Cor. X, ii. (quæ omnia scripta sint ad eorum admonitionem,) εἰς ἃς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατέωπησεν, in quos fines seculorum occurrerunt. Si autem illi fuerunt, in quos fines seculorum jam incurrerunt, necesse est, ut omnes fateamur, nullum ferè tempus superesse usque ad Domini nostri Jesu Christi adventum solennem. Erant igitur Chiliastræ potissimum in hoc, quod describant seculum novum & aureum, ut nondum inceptum, sed adhuc expectandum, quod si ita est, pluribus jam seculis elapsis non dum instabit finis seculorum, qui tum jam ante mille & sex centos annos erat in propinquo teste Apostolo; quæ absurda esse, & phrafi Scripturæ minimè congrua, nemo est forte, qui non videat.

§. VII.

Contradicunt porro somnia millenarium seculum spectantia etiam ε) Mortuorum unicæ & universali resurrectioni; Fiet universalis omnium hominum resurrectio in die novissimo, sicut patet ex Disputatione illa Christi cum Judæis de Sabbatho habita, & de suâ personâ & potestate, cum ita Judæis respondet: ex vers. 27. & 28. Joh. c. V. Καὶ Ἰησοῦς ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ κείσιν ποιεῖν, ἕπ ἡὸς ἀνθρώπου ὅτι. Μὴ θαυμάζετε τῆτο. ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Et potestatem dedit Ipsi etiam judicium faciendi; quia filius hominis est. Ne miramini hoc: quoniam venit hora, in qua omnes, qui in monumentis, audient vocem ipsius. Ubi Christus non dicit quidam tantum vocem ejus audient, sed addit vocabulum universalitatem includens & dicit, ἐν ἣ πάντες, in qua omnes, quicunque nimirum mortui sunt, pii & impii, justi & injusti, vocem judicis justii audient. Et hoc fiet non ante, sed in die extremo, quod patet ex cap.

cap.

cap. VI. Joh. v. 39. ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, *Sed resuscitabo illud in extremo die.* Si vero Christus mille per annos cum suis regnare vellet, non dixisset in die extremo resuscitabo illud, (scil. quod Pater mihi dedit) sed ante illum diem; Ergo non datur particularis resurrectio. Unica est hæc universalis resurrectio, adventu enim solenni Christus omnes simul, resuscitaturus est, & simul omnes resurgent, nec quidam in monumentis remansuri sunt, sed quisque ad tribunal Christi accedere & sententiam Judicis audire debet, nec ullibi distinguit Scriptura S. inter resurrectionem piorum & impiorum corporalem, quo dum uno eodemque tempore, uno momento futura sit, quæ resurrectio ultimi diei est, videre hoc licet ex Joh. XI. 24. quando soror Lazari dicit, scio quod resurget in resurrectione in novissimo die, quibus Martha nos docet non dari aliam quam ultimi diei resurrectionem; neque id malè, ob hoc enim non legitur reprehensa à Christo, qui tamen si error sub hac latuisset sententiâ, non tacuisset, cum de aliis ibidem Martham & monuerit, & castigaverit.

§. VIII.

Quod mille anni non restent, regni alterius novi, ante diem extremam in his terris, exinde porro etiam probamus, quia repugnat (?) conditioni vitæ humanæ & fidei usque ad finem mundi; Luc. XVIII, v. 8. præfagiit Christus de seipso, quod ille, quando venerit vix reperturus sit fidem in terrâ, filius hominis, inquit, quum venerit an reperturus est fidem in terra? quibus indicare vult hominum in terra eo tempore versantium, tantam malitiam, DEI & verbî ejus tantum contemptum, ut fides rara non tantum futura sit, sed & omnino interitura, saltem quoad externa signa, ut notat B. D. Dannhaw. Hodol. p. 172. & magna quoque raritas verè fidelium præ cumulo malorum; unde & 2. Thess. II, 3. in genere ἡ ἀποστασία appellatur, quæ cum felicitate illa temporum imaginaria, quibus fides, charitas, puritasque Christo ipso præsidente felicissimè floreant, consistere minimè potest. Et si jungantur quæ Apostolus loco cit. habet plura apparebit, quod non Seculo aliquo Aureo, sed tempore periculosissimo & calamitosissimo Christus veniet, ob ἀπιστίαν, ob

hominum impietatem & grassantem injustitiam & charitatem rigentem.

§. IX.

Notamus præterea quod variis Scripturæ dictis contradicat hæc doctrina, quamobrem etiam illam in genere rejicimus. Scimus ex descriptione regnorum apud Daniele, c. XII, quod ultima tempora miserrima sint futura, & quod finito quarto regno resurrectio sequetur, unde Dan. cap. XII. v. 1. ita loquitur: *Ceterum in tempore isto surget Michael Princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, eritque tempus Angustia, quale non fuit, ex quo gens (est) usque ad tempus hoc: in tempore tamen hoc, eripietur populus tuus, omnis qui invenietur scriptus in libro & cap. II. Daniel nos docet, quod colossus Danieliticus non inversus aureo nitatur capite, sed pedibus luto-ferreis usque ad revolutionem lapidis, quo percutiebatur; inquit B. Kromayerus Th. Pos. Pol. Artic. 22. §. 3. p. 1183. Ergo ultima tempora ante finitum quartum Regnum ferrea, non aurea dici possunt. Ex scripturis porro etiam scimus hoc, cui contrariantur hæc opiniones Aurei Seculi, quod tempus judicij extremi nobis ignotum esse debet, Matth. XXIV. vers. 36. dicit Hierosolymitanis & Discipulis suis, de die tamen illa & hora nemo scit, ne angeli quidem cœlorum, sed Pater meus solus. Si vero regnum adhuc esset millenarium futurum usque ad diem novissimum, foret utique ad annum & diem notissimum. Christus quoque non promisit, se quando redierit, in terra mansurum esse nobiscum, potius spem nobis fecit, quod in cœlum translati, cum ipso æternum mansuri simus, Joh. XIV, v. 3. 2. Cor. V. v. 19. Hi deinde pij, & ex mortuis in vitam revocati & in cœlum translati dicuntur futuri *ισάγγελοι*, Matth. XXII. v. 30. Marc. XII, 25. Luc. XX, 36. & hæredes vitæ æternæ, Dan. XII, 2. Matth. XXV, 46 possidentes regnum paratum ipsis à constitutione mundi, Matth. XXV, 34. hoc vero regnum non consistit in cibo potu & deliciis corporalibus, sed in pace, justitia & gaudio in Spiritu Sancto, Rom. XIV, 17. unde fideles satiantur conspectu DEI, Psalm. XVII. v. ult. & Apocal. VII, v. 16 17. Neque esurient amplius, neque sitient amplius, neque cadet super eos sol, neque ullus æstus: quia agnus, qui in medio thro-*

thro-

throni, pascet eos, & deducet eos ad vivos fontes aquarum : & delebit DEUS omnem lachrymam ab oculis eorum.

§. X.

Haecenus ex Scripturae Sacrae dictis, quorum autoritas indubia est apud pios, probatum dedimus, Aureum istud Seculum salva verbi Divini Autoritate, consistere non posse; jam etiam ab autoritate humana testimonium ducturi sumus, quod quidem apud eosdem, qui eandem fidem, & fidei symbola profitentur, autoritatis aliquid habere poterit, tanto magis, quod in Aug. Confess. Art. 17. opinio ista rejicitur, haec enim verba A. C. sunt : *Damnant Anabaptistas, qui sentiunt, hominibus damnatis ac Diabolis finem poenarum futurum esse. Damnant & alios, qui nunc spargunt Iudaicas, opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, Christi regnum mundi occupaturi sunt, ubique oppressis impiis.* Quibus verbis non tantum rejicitur illa ἀποκαταστάσις πάντων, & restitutio omnium, hodie nimis decantata & amata multis, quae per tot aëonas purgatis in inferno diabolis & impiis finem poenarum promittit; sed & expresse regnum illud Chiliasticum rejicitur, conf. Apol. A. C. p. 217. ad quae B. D. Mylius in August. Confess. Art. 17. p. 236. Duo sunt errores, quorum expressa ponitur in Antithesi condemnatio priorem Anabaptisticum confessio appellat, — alter Judaizantium esse dicitur, &c. B. D. Hutterus Disp. 21. in A. C. §. 79. scribit : *Vtriusque erroris foeditas vel ex nuda eorum recitatione cuius est obvia.* conf. B. Menz. Exeg. Aug. Confess. Art. 17. p. 569. Si quis vero aliorum autoritatem obvertat, cogitet, pro nostra sententia stare aperta satis A. C. verba, & ad animum revocet ferò, quod B. Mylius l. c. p. 237. adjecit monitum ; *Meminerimus sic cum Ecclesia Doctores recipere, ne cum Doctoribus Ecclesiae fidem deseramus.* Existimamus igitur non sine fundamento nos rejecisse & refutasse hanc Scripturae Sacrae & Aug. Confess. doctrinam contrariam, praesertim cum adversariorum objectiones tanti non sint, ut aliud nobis persuadere possint, de quibus jam ultimo capite dispiciendum erit paucis.

CAPUT V. & Ultimum.

*In quo Objectiones Millenariorum
solvuntur.*

§. I.

AD defendendam igitur sententiam de regno quodam Chiliastico, notum est, quod varia fautores regni istius, dicta & vaticinia prophetica objiciant, quibus nituntur; quæ tamen prudenter discernenda sunt. Alia enim loquuntur de beneficiis corporalibus, nimirum de multiplicatione posteritatis, de introductione in terram Canaan, liberatione ex captivitate Babylonica &c. Alia vero agunt de beneficiis spiritualibus, videlicet de vocatione gentium per prædicationem Evangelij in N. Test. & communicatione cœlestis gloriæ in vita æterna. Vaticiniorum priorum complementum ut jamdiu completum expectare amplius non possumus, dum multiplicationem feminis Abrahamæ hujusque promissionem spectabant. Posteriora vero jam incepta, continuabuntur usque ad finem mundi; porro notandum est, quod vaticinia quædam, præprimis autem historica & didactica, tam generalia, quam specialia accipienda sint ῥητῶς κὲ ἰσοεικῶς, quædam vero μυθικῶς, τυπικῶς, συμβολικῶς κὲ ἀλληγορικῶς, ad quæ posteriora illa dicta pertinent, quæ statum Ecclesiæ militantem in N. Test. & statum triumphantem atque gloriosum in cœlis, verbis metaphoricis depingunt. Multa quoque à Prophetis de regno Christi dicuntur verbis iis ex mundani & terreni cujusdam regni constitutione desumptis, quod ex Psalm. XLV. apparet, ubi tamen Prophetæ sæpe spirituales cogitationes inculcant, uno & altero inserto vocabulo, quod à terrenis ad cœlestia abstrahendum monet. Quæ in genere benè observanda esse putamus, in explicandis illis locis quæ à millenariis afferuntur ad probandam opinionem Chiliapticam; sicut hoc in specie apparebit, quando mox illorum objectiones singulas pro instituti ratione excutiemus.

§. II.

§. II.

Primum ergo & palmarium locum pro Chiliastico regno judicant illum, qui est Apocal. cap. XX. v. 1. 2. 3. 4. &c: qui locus Apocalypticus commune solet esse asilum Chiliastarum & fanaticorum omnium, cum Theologus S. Johannes ita dicat. *Postea vidi Angelum descendentem è caelo, qui habebat clavem abyssi, & catenam magnam super manu sua, hic comprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus & Satanas. : Vinxitque eum mille annos: coniecitque eum in abyssum, & conclusit eum & obsignavit super eo, ut non seduceret gentes amplius, usque dum consummarentur mille anni. Postea verò oportet illum solvi exiguum tempus &c.* Ex his & sequentibus verbis regni Chiliastici descriptionem & durationem ut perspicuè delineatam probare volunt, & contendunt unanimiter Regnum mille annorum vocari, contradistinctum æterno in caelis inchoando; Ergo regnum millenarium in terra designari. Sed notamus primò, quod Caput hoc XX. Apocal. non sequatur ordinem temporis, sed visionum, fuit enim abjectio bestiae in stagnum igneum cap. XIX. Tempore posterior alligatione Draconis. Id namque quod conjunctum est cum adventu Christi illustri (abjectio bestiae 2. Thess. II. 8.) non habet post se ullum eventum Ecclesiae militantis. Opinio igitur post Antichristum extinctum, fore initium millenarii, cadit. Deinde considerandus est Angelus ligans, qui est Christus, Illi enim adjuncta & effecta in textu huic Angelo attributa optimè conveniunt, Et Christus sæpissimè in scripturis dicitur Angelus. Porro considerandus quoque est in hoc loco Satan ligatus; Ligatio autem Sathanæ non est omnimoda virium Sathanicarum repressio, ut quæ Ecclesiae militanti nusquam promissa, sed inducias tantum à sanguinaria & hostili persecutione aperta & restrictionem furoris diabolici in tantum, non in totum denotat. Tempus enim non fuit, nec erit, quo Satanas non virus suum effuderit adversus fideles, calcaneumque Christi mordere perrexerit. Tertio observandus est quoque ligationis finis, de quo textus hæc habet; ut non seduceret amplius gentes. Deceperat antea diabolus gentes horribilibus diabolicis cultibus, Evangelique prædicationem impediterat, sed nunc constringitur ne amplius seducat libera scil. grassatione,

tione, omnimodam eam liberationem ab hoste hoc infernali, Ecclesiæ suæ Christus nunquam promisit, quotidie enim adhuc nos circumit, sicut leo rugiens, attamen Christum ligaturum illum esse quoad tempus quoddam, textus nos docet. Quod tempus ligationis nec textus noster silet, mille enim annos exstat, vinxisse illum, ubi notandum quod multi existiment, Mille annos pro indefinito numero annorum hic positos esse, inter quos Augustinus libr. XX. de Civ. Dei cap. 7. teste B. Dañhavv. *Χειρονομία* Art. X. sect. III p. 357. Et quamvis aliàs in sacro Codice Spiritus Sanctus loquutione Synecdochica ponet numerum certum pro incerto, non tamen à proprietate verborum nobis hic discedendum esse censemus, & quia numerus hic millenarius in textu nostro sexies ἑπτὰς repetitur, id eo verissimilius videtur, hic non de infinito & incerto sed definito & certo tempore Spiritum Sanctum loqui. Maxima autem difficultas orta est inter interpretes, quod initium & finem horum annorum attinet, quando sint inchoandi, & ubi sint terminandi. Existimat B. Calov. Syn. Controv. ad hunc locum, quod non adeò certi possimus esse, nec aliquid certi definire, cum ex eventu nondum omnia probata sint, quod ad terminum à quo & ad quem numerationis hujus Satanicæ ligationis pertineat; attamen dicit quod plerique interpretes annos illos à Constantino M. usque ad Gogi & Magogi incrementa extendant, ut ita seculo XIII, jam desierint. Cum quo & nos, quantum ex collatione textus Apocalyplici deprehendi potuit, & cum multis aliis Orthodoxis Theologis, censemus ordiendum esse mille annorum initium, ab Anno Christi 306. vel 308. vel circiter. Putamus probari posse sententiam nostram exinde, quia ex historia Ecclesiastica constat, quod primis seculis post Christum natum, ita Diabolus sævierit, virusque suum adversus fideles Christi discipulos effuderit, ut post unam persequutionem crudelem, crudelior altera suscitata sit, donec tandem ultima & atrocissima per decem annos continuata & finita videbatur. Post hanc persequutionem vero pax Ecclesiæ à Constantino M. restituta, & gloriosissimo Imperatore hoc regnante persequutiones conquieverunt. Non quidem ita, quasi Diabolus prorsus nullam potestatem in vinculis suis exercuerit in Ecclesiam

fiam

fiam DEI; sed sicut gradus furoris diabolici sunt, ita hic immanis furor restrictus fuit, & durantibus hisce mille annis Diabolus non prorsus cessavit Ecclesiam torquere. Hoc igitur esset initium horum mille annorum, & terminus à quo. Terminum ad quem sive finem quod attinet, ille facile nunc demonstrari potest, dum dicimus nos, sermonem esse in textu nostro, de tempore certo & finito, patet igitur ex historia quod solutio Sathanæ facta sit tempore regni Ottomannici, circa hoc tempus enim, pertinacius & crudelius persecutus est Sathanas Ecclesiam Christi, quo tempore Turcarum Sultanus Othomannus, non tantum robur acquisivit maximum, sed & cum successoribus suis magnas inflixit Christianis calamitates, hoc itaque esset tempus ligationis Sathanæ, tam quoad initium quam quoad finem. Quod ex verbis textus Apocalyplici probamus, quando cap. XX. v. 3. dicitur: *Καὶ ἔβαλεν αὐτὸν (δράκοντα) εἰς τὴν ἀβυσσον, καὶ ἔκλεισεν αὐτὸν; καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανήσῃ τὰ ἔθνη ἔτι, ἄχρι τελεθῆναι τὰ χίλια ἔτη μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λύθῃαι μικρὸν χρόνον, i. e. Et coniecit eum (Draconem) in abyssum, quam occlusit & obsignavit super eum, ut non seduceret amplius gentes, donec consumarentur anni mille: nam postea oportet eum solvi ad exiguum tempus. cum quibus conferenda sunt quæ adducuntur v. 7. & 8. dicitur in textu quod oporteat solvi ad exiguum tempus, quod tempus exiguum est & μικρὸν respectu illorum mille annorum, quibus ligatus & vinctus fuit Sathanas, per tantum enim temporis spatium non solutus erit; quæ sententia ex eo quoque suadetur, quod supra caput præced. ostensum felicem temporum statum ante finem mundi Ecclesiæ non contingere.*

§. III.

De animabus autem pugna quoque est, quando ita in textu Apocal. Johannes loquitur v. 4. & 5. *Καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ κεῖμα ἐδύθη αὐτοῖς: καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων δὴ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ καὶ δὴ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ οἵπνες ἐσσεκεκώησαν τὸ θνεῖω ὅτι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, &c. Vidi porrò thronos, consederuntq; super iis & iudicium datum est illis: Animas etiam securi percussorum propter testimonium IESU, & propter verbum DEI, & qui non aderaverat bestiam neque imaginem eius &c. Dicunt*

G

Mil-

Millenarii hic sermonem esse non tantum de animabus, sine corpore existentibus, & quia fit mentio vitæ & primæ resurrectionis, hinc patere, non solas animas, sed etiam corpora resuscitata illud regnum millenarium ingredi, sed observamus, quod loquatur vers. 4. de animabus solum in cœlo regnantibus, non de sanctis corpore & anima constantibus in terra, quales incolas regni sui Chiliastæ constituunt. Patet hoc quia in textu vocabulum ἐξισται, non ἀνέξισται, vixerunt, non revixerunt, quod posterius competit corporibus resuscitatis. Si quis vero pro ἐξισται, substituere velit ἀνέξισται, illudque autoritate b. D. Dañhavveri adstruere conetur, ei jam satis respondit Max. Venerand. Dn. D. Zentgravius Patronus & Præceptor meus sumâ Observantiâ colendus in disputatione Año 1703. de Origenismo, Eclogismo, Syncretismo, & Pietismo Respondente Dn. Heusio Argent. habitâ. Deinde quando mentio fit resurrectionis primæ, non resurrectio corporalis intelligenda, sed de alia peculiari quadam resurrectione animarum, ad statum gloriæ, in Regno Christi cœlesti, loquitur Johannes, quæ evedtio & translatio ad beatam vitam ἀνάστασις prima vocatur, quia post mortem temporalem præcedit tempore resurrectionem illam in extremo iudicio universalem. Observante B. Dn. D. Hoe Comment. in Apocal. pag. 273. Objiciunt porro Chiliastæ ex versu 2. cap. XXI. Apocal. ubi legitur: Hierosolymam novam descendisse de cœlo; Ergo sedes hæc novi regni erit in terra. Sed respond. cum D. Quenstedt. l. c. quod hic non exprimatur descensus localis & realis, qualem Millenarii arbitrantur, in terram. Dum in visione tantum Johanni Theologo oblata fuerit, non statim re ipsa nova Hierosolyma, quatenus descensu tali imaginario de cœlo Johanni in terra existenti Idea repræsentabatur. Multas ex capite hoc XX. Apocal. objectiones adhuc habet citatus D. Quenstedt. quas etiam eruditè solvit, eas vero in nostra Disput. proponere admodum prolixè esset, possunt illæ citatis locis legi, exque eruditis solutionibus error Chiliastarum ab illis frustra defensus examinari. Sunt alia quædam ex Ezechiele, ex Cantico Mosi & vaticiniis Prophetarum, quæ huc solent vel duci, vel applicari à sententiæ Chiliasticæ fautoribus; sed illa partim nituntur ingenio humano, nec in Scriptura fundamentum habent

Soli-

solidum ; partim præconceptam opinionem indicant , absque qua si essent Chiliaſmi Patroni , nunquam in eam devenissent ſententiam. Cum autem illa à Coſentatoribus orthodoxis ſatis ſint diſcuſſa , neque ratio inſtituti permittat omnia hic in chartam conjicere, reſervamus ea publico examini ; & in his acquieſcimus ; Agentes gratias humillimas DEO Patri miſericordiarum, quod gratia Spiritus Sancti huic inſtituto adeſſe dignatus eſt, rogamuſque immenſam DEI miſericordiam ut propter Dominum noſtrum JESUM Chriſtum deinceps quoque nos ducere velit in viam rectam & omnem veritatem,
A M E N.

A Urea confutas bene ſecula, dulcis Amice,
Aureus inde tibi in ſecula ſurget honos.
Aurea in hoc mundo ſi ſecula dantur, oportet,
Quas Chriſtus docuit, demutilare preces ;
Nil opus oratu: nos omnibus exime noxis ;
Expungenda precum clauſula talis erit.
ſecula forſan erunt aurata, ſed aurea nunquam ;
Auro nam proſtant jura, amor atque fides.
Non tamen hoc oberit, dum tu aurea ſæcla refellis
Aurea quin optem ſecula, Amice, Tibi.

Hæc
Præclariffimo DN. Reſpondentæ
gratulabundus
apponere voluit, debuit ;

M. Joh. Daniel Bär/ Argent.
p. t. Eccleſiaſt. & Gymnaſiarcha
Colmarienſis.

Discutis egregiè; quum *Mille ferociter annos*
 Vana superstitio credat habere Fidem.
 Illa etiam nostrum corruptit Opinio Seclum,
 Et meruit summis esse refracta Viris.
 Perge; Fidem tantis quam tu nunc detrahis Annis,
 Ut referant Laudes Secula mille tuas.

Lubens meritoq; apposuit

F. J. K.

Quando sub examen revocas, doctissime *Amice,*
Secla parata piis, quæ credunt esse futura
Aurea, sed metuas, ne plus quam ferrea fiant.
 Quæsitum tractas Doctorum examine dignum
 Ast ea, quæ dulces somnos, commentaque vana
 Appellant alij, *Tu* quando nulla futura
Aurea secla probas, fractis telis inimicis;
 Excultum ingenium, mentisque ostendis acumen,
 Grator utrumque *Tibi*: Numen *Tua* cœpta secundet,
 Porro *Tuis* quod si studiis cura invigilabis,
 Quæis dulces capies fructus, mox tempora cernes.
 Sic quærens fructus, vano haud conamine fructus
 Colligit aurigeros, in secula plura perennes.

Fausti ominis & benevolentia ergo
f.

M. Jo. Joachimus Zentgravius,
 Past. Handsch.

Coll. Diss. A 175, misc 38